

KATEDRA KATEDRA KATEDRA

MARIBOR
18 IX. 1971
ST. 14
LETNIK XI

Junija je študentska skupnost iz Maribora organizirala javno tribuno z naslovom »Ali smo se odrekli idealom socializma« s podnaslovom »Družbeno-ekonomski odnosi v Sloveniji po sprejetju ustavnih sprememb«.

Poleg množice študentov in profesorjev so na tribuni sodelovali tudi TONE KROPUŠEK — predsednik Zveze sindikatov Slovenije, dr. ERNEST PETRIČ — član IS SRS, JANEZ KOČIJAČIČ, DAGMAR ŠUSTER — član IO SZDL, LOJZE BRIŠKI — član CK ZKS, predsedniki družbenopolitičnih organizacij iz Maribora številni poslanci in predstavniki gospodarskih organizacij.

S te zanimive razprave vam na naslednjih štirih straneh prinašamo sicer skrajšano, vendar sistematično diskusijo z uvodnimi besedami o

uvodne besede

Ali se (ne) nameravamo odreči idealom socializma?

»Ne« je bil kategoričen odgovor udeležencev, pa v isti sapi prav tako resna ugotovitev, da se v vsakdanji družbeni praksi večkrat odklikamo od sicer ne dogmatsko postavljenih in za vse večne čase zacementiranih idealov, ki bi naj označevali socializem. Graditvi socializma se ne bomo odrekli, zato pa bomo morali spremeniti del naše vsakdanje prakse, posebno tisti del, ki našega človeka ne vodi v osvabjanje, in tisti, ki ustvarja nepravilne socialne ali družbene razlike.

Želja organizatorjev o namenu te akcije se je uresničila v razpravi na tribuni. Večkrat bi se morali od srca vprašati o smislu socializma in njegovih idealih. Vprašanja, kot so: KAJ SE BO ZGODILO, CE SPROSTITMO PRIVATNO INICIATIVO OB NEUČINKOVITI DRUŽBENI KONTROLI? KAKO ZAVRETI POVEČEVANJE SOCIALNIH RAZLIK? KAKO ZAGOTOVITI VSAKEMU DELOVNEMU ČLOVEKU ŽIVLJENJSKI MINIMUM? KAJ JE Z OSEBNO ODGOVORNOSTJO, POSEBNO Z ODGOVORNOSTJO OSEB NA VODILNIH POLOŽAJIH? DO KDAJ BOMO TRPELI GOSPODARSKI KRIMINALI? VPRAŠANJE PRIZNAVANJA MINULEGA DELA. ALI SE NI OSEBNI STANDARD DVIGNIL NA RAČUN DRUŽBENEGA? KAKO JE S POLOŽAJEM KULTURE ZNANOSTI IN SOLSTVA V NAŠI DRUŽBI? Imajo sicer svojo pomanjkljivost v tem, ker so postavljena provokativno in v obliki parole, vendar jim ni mogoče odreči globljega in resničnega smisla. Če smo jih postavili kot izhodišče za razpravo in če je razprava vendarle ugotovila, da so to tista bistvena vprašanja, ki so neposredno vezana na ideale socializma, potem smo dolžni dati nanje jasne in nedvoumne odgovore.

SLAVKO GERIČ

Tone Kropošek

Tema, ali smo se odrekli idealom socializma, je tako neomejena, nedefinirana, da moramo najprej odgovoriti na vprašanje, kaj razumemo pod ideali socializma. Znano je, da pod temi ideali na različnih sistemih postavljajo različne vizije: Rusi imajo svojo vizijo, Albanci svojo, Kitajci svojo, delavsko gibanje Italije in Francije se v njih ansah prav tako razlikuje. Jugoslavlani govorimo o izvorni poti in o idealih, ki si jih zastavljamo kot socialistične cilje. Ti so v nekaterih drugih sredinah deležni kritike. Zato je najprej potrebno, da se vprašamo, kakšen socializem hočemo in ali se mu približujemo oziroma ali se od njega oddaljujemo. To bi bila osnovna koncepcija, o kateri bi danes govorili.

Na vprašanje, kakšen socializem hočemo, smo poskušali odgovoriti v zasnovah dolgoročnega koncepta Slovenije. Tam smo rekli (zelo na grobo povedano), da hočemo družbo, ki bo materialno bogata, ki bo razpolagala z bogastvom duha in kulture ter človekove svobode, ki je prvi pogoj za sprostitve ustvarjalne iniciative in ljudskih sposobnosti. Daleč smo si v teh zasnovah zastavili, da hočemo večje podružabljanje človeka, a ne s prisilo. V ciljih dolgoročnega razvoja Slovenije smo zapisali, da težimo k večji nacionalni samozavesti kot pogoj za človekovo enakopravno vključevanje v družbo in za enakopravno vključitev Slovenije v celotni svet.

Pri konceptiranju dolgoročnega razvoja Slovenije in tistega, kar smo poskušali opredeliti kot socialistične cilje, je bilo najtežje ohraniti našo izvirnost, vzeti iz svetovne prakse tisto, kar nam koristi, pri tem pa vendarle ostati suvereni. Reči moram, da so bili pri izdelavi koncepta močnejše prisotni vplivi zahodnih modelov, čeprav za nas niso sprejemljivi niti vzhodni niti zahodni (v celoti seveda).

Posnemanje zahodnih modelov je bilo preprosto v tem smislu, da bi v razvojnem konceptu postavili v absolutno ospredje materialni razvoj slo-

venske družbe, to se pravi, da bi v bodočnosti naredili neke vrste potrošniško družbo ne glede na to, kakšne socialne razmere in konflikte, politične in ideološke nam lahko prinese enostranska razvojna usmerjenost. 3000 \$, ki jih planiramo v Sloveniji kot nacionalni dohodek do leta 1985, nam seveda lahko zagotovi mnogo bolj socialistične odnose. Vendar 3000 \$ samih po sebi ne prinaša nobenih odnosov; družba se lahko razvija celo v smeri konfliktov, ki so znani v materialno zelo razvitih družbah, kot sta Amerika, Zahodna Evropa itd.

Ce se takšnemu izhodišču, ki je bilo ovrženo, izhodišču nekritičnega prilaganja pridružita še otroško občudovanje in slepota sprico socialnih konfliktov, ki so sestavni del tega ekonomsko razvitega sveta, je lahko takšno izhodišče ne samo nesprejemljivo, ampak tudi nevarno za družbo, kakršno hočemo, družbo samoupravljajcev, družbo, ki osvobaja človeka in njegovo ustvarjalnost. Pa še ena vizija, zlasti tendenca absolutne prilagodljivosti, je v tem: da bi se kot narod v taki teoriji izgubljali, izgubljali bi svojo narodno samozavest in ponos, postali bi vse bolj nacionalno sramežljivi sprico tega, da bi sebe kot narod negirali. To se pravi, da izhodišč našega razvoja in ciljev ne smemo iskati niti v razviti zahodni družbi niti v vzhodnih modelih socializma. Za izhodišče dolgoročnega razvoja smo vzeli socialni aspekt; to praktično pomeni, da je človeka treba postaviti v položaj, kjer bo poglavitni faktor razvoja. To pomeni identificirati današnje interese ljudi in posameznih družbenih slojev, identificirati njihove dolgoročne interese; z drugimi besedami: izhodišče so družbeno-človeški cilji, materialni in moralni. Če pa hočemo identificirati današnje cilje, interese in jih konfrontirati z dolgoročnimi, če hočemo videti, kako se obnašamo v naši praktični politiki in ekonomiki, pa pridemo na teren konkretnih problemov, konkretnih vprašanj.

Povečevati splošno potrošnjo

Naš dolgoročni cilj, socialistični ideal, je postopno zmanjševati socialne difference v družbi. Preveč enostavno bi bilo misliti, da socialne difference nastajajo samo na področju delitve in zaradi delitve: socialne razlike imajo korenine že na področju proizvodnje, pravzaprav že tam, ko se človek rodi in ko se začne prebijati skozi življenje. Zmanjševati socialne razlike pomeni odpravljati razlike v pogojih ustvarjanja. Zmanjševati razlike v pogojih ustvarjanja pa praktično pomeni opuščati stare proizvodne nerentabilne kapacitete. Hitrejši materialni razvoj nam bo omogočil hitreje zmanjševati razlike v znanju. Dokler bomo imeli v družbi tako pisanost kvalifikacijske strukture, od nepismenih do kvalificiranih, bodo te razlike objektivno obstajale, a ne samo v materialnem položaju. Treba je odpravljati različne možnosti participiranja pri odločanju. Vsi ljudje ne odločajo enako, in sicer iz najrazličnejših razlogov: nekateri odločajo zato, ker so bolj osveščeni, ker bolj znajo, drugi ne morejo, ker niso tako osveščeni. Potem so za praktične politične akcije, ki nekateri potiskajo v sfero mezdnih odnosov, mezdni razmeri, medtem ko se drugi povzpenejo v elite vodnikov.

Vse to so socialne razlike, ki imajo zelo široke dimenzije in od katerih je odvisno tudi razlikovanje v materialnem položaju posameznika. Odpraviti korenine teh socialnih razlik — to bo obvezno vplivalo na zmanjševanje tistih razlik, ki izhajajo iz delitve.

Prvo področje praktičnih akcij bi bila splošna potrošnja. Prav gotovo bomo morali biti kratkoročno usmerjeni v to, da se bo postopno povečevala, z njo pa tudi tiste pravice, ki jih ljudje zahtevajo iz splošne potrošnje in kjer smo relativno vsi enaki, oziroma kjer naj bi bili vsi enaki glede na razpoložljiv nacionalni dohodek.

Izenačevanje pogojev šolanja

Mislim, da bomo potrebovali nekaj ukrepov za izenačevanje pogojev šolanja, kar pomeni načrtno zmanjševati razlike v izobrazbi in v sposobnosti za ustvarjanje.

Izenačevati življenjske pogoje upokojujencev z ostalimi družbenimi skupinami

Zadnji dve, tri leta intenzivno izenačujemo življenjske pogoje upokojujencev, s tem da se revolucije pokojnin vršijo diferencirano za starejše in novejšje upokojujence. Mislim, da bo ta trend stveno zaščito za vse in na področju zdravstvenega varstva doseči čimveč enakosti. Vsek prispeva v zdravstvene fondse po svoji plači in vsak jih koristi po svoji potrebi. Treba je izenačevati pogoje zaščite in podvzeti nekaj ukrepov na področju otroškega varstva.

(Nadaljevanje na 2. str. 1. stolpec)

razprava

Zakaj ni v sedanji gospodarski depresiji in devalvaciji padla Ribičičeva vlada? To bi bila v normalnih okoliščinah zakonita nužnost.

Ne morem reči, ali bi bilo to dobro, ali pa je bolje, da ni padla. Problemi so mnogo preveč komplicirani, da bi se dali rešiti s padcem vlade. Reformo smo začeli z velikimi hipotekami iz preteklosti, z velikimi načrti in programi, za katere se nismo mogli zediniti glede na to, da smo večnacionalna skupnost s silno heterogenostjo v razvisti. Tako se je v glavnem zgodilo, da se ni nihče ničesar odpovedal. Od tod smo določene investicijske programe in tudi potrebe iz naslova splošne potrošnje reševali s sredstvi emisije in s krediti od zunaj. Menim, da je edina rešitev, da se od vsejugoslovskega urejanja razmer na področju gospodarstva preusmerimo na republiko; tako bi le-te same selekcionirale, kaj zmorejo in česa ne. Reči moram, da so se premiki na tem področju skladno z ustavnimi spremembami že začeli. Prejšnji teden je bil v Jugoslaviji sprejet sporazum o likvidaciji t.l. izvenračunske bilance, s tem da se vsi deficiti zunanja računovodske bilance prenesejo na republiko. Druge obveznosti pa se bodo še nadalje financirale iz dohodkov federacije. Novih obveznosti na ravni Jugoslavije se ne more več sprejemati. To predstavlja prenos na republiko, gre približno za 600 milijard starih din, od tega seveda dobi tudi republika Slovenija nekaj 10 milijard. Predvidevam, da letošnjega leta ne bomo zaključili s sufcicitom, kot smo predvidevali. To je pa še vseeno bolje, kot če nadaljujemo s staro prakso, kjer se dolgi kopičijo na ravni federacije. Vsaka zakasnitev prenosa pristojnosti na republiko bi pomenila večje dolgeve in obveznosti. Problem je v tem, da unitarizem ne more zagotavljati splošnih interesov, ampak parcialne interese tistega, ki je bil v določenem trenutku dominanten. V takem kriznem ognju, političnem in ekonomskem, kjer je ekonomski problem dobil politične in nacionalne dimenzije, je bilo, ne da bi zagovarjal Ribičičevo vlado, najbrž strošansko hudo. Bili smo priča odstopu podpredsednika ZIS, ki je odgovarjal za gospodarstvo. Sami presodite, ali je herojsko ravnal, ko je odstopil.

Nekateri stalno trde, da se pri nas ustvarja novi razred birokracije in oblastnikov. Bo to drilo?

Prav gotovo je, da se politiki in gospodarski delavci na istem vodilnem mestu zadržijo predolgo. Če to rojeva nevarnost nastajanja birokracije, najbrž je nekaj na tem, če pa rojeva nevarnost ustvarjanja posebnega razreda, presodite sami. Eno je pa res: nikakor ne bi bilo škodljivo, ampak samo koristno, če bi dan na večji preprih vodilna delovna mesta. V Jugoslaviji vsake toliko časa spremenimo ustavo, da reelekcije praktično ni, ker zmeraj znova volimo iste ljudi, saj volimo po novi ustavi.

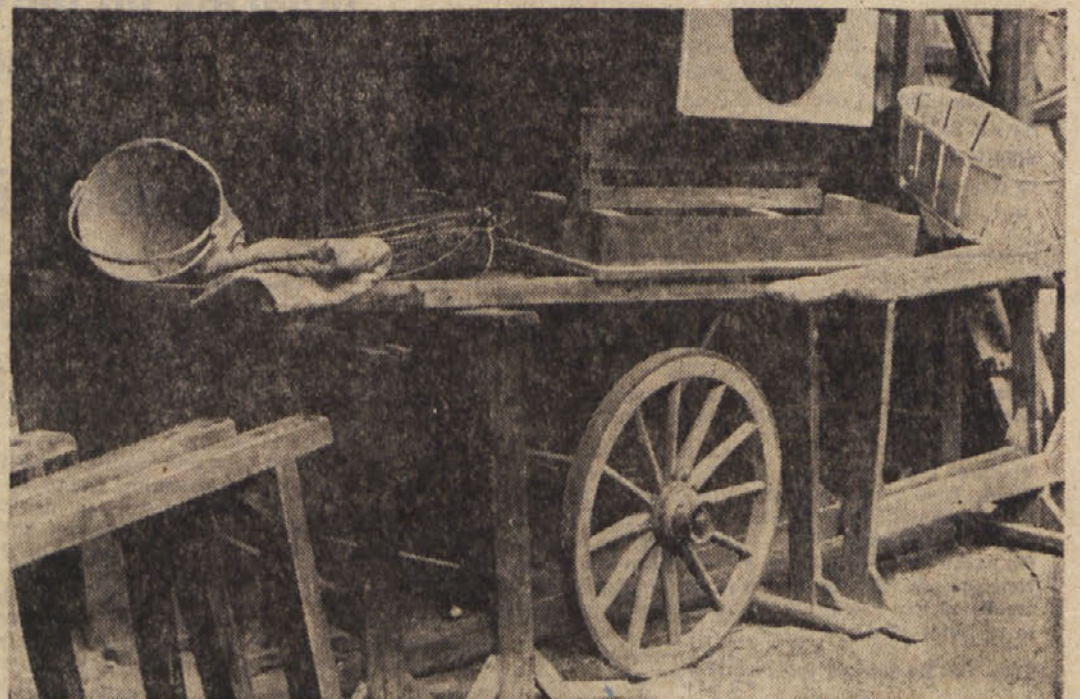
Govorili ste o delavskem razredu. Danes povsod po svetu vidimo, kako na eni strani ljudje bogatijo, na drugi pa vlada nasilje, barbarstvo, a tudi visoka kultura. Prepričan sem, in to bom tudi zagovarjal, da je vsa naša politika še vedno grajena na tisti bazi, iz katere je izšla. Mislim, da v socializmu nobena politika ali ideološka skupina ne sme biti nad delavskim razredom, ne sme biti nad ponizanim in razžaljenim. Ne mislite, da zagovarjam uravnolovko, a mora se nenemoma izhajati iz osnovnih interesov delavca. Vsi se prav dobro zavedamo, da danes še vedno živimo na njegovih plečih. Seveda ne zagovarjam tiste ureditve, ki ne more biti postkapitalistična, to pomeni, da bi bili na eni strani strokovnjaki ali gospoda ali rdeča buržoazija, na drugi pa svet ponizanih... Zanima me predvsem to, kaj je danes delavski razred in katere so osnovne intencije političnih, idejnih in ideoloških usmeritev v tem

razredu. Prepričan sem, da vsa marksistična ideologija manj sloni na ekonomskih kapitalističnih odnosih, posebno danes, zato pa tembolj najde svoj temelj, svoj subjekt v delavskih množicah, ki so edine odločilne za razvoj vseh svetovnih družb. To je tudi jasno razvidno, če ponovim tisto misel Komunističnega manifesta, ki pravi, da delavci ne morejo izgubiti nič drugega kakor svoje spono, s tem pa pridobijo druge. Danes opazimo, da so internacionalne progresivne sile dostikrat v zastoju. Prepričan sem, da je treba vedno znova postavljati vprašanje, kdo in kaj je delavski razred. Danes se ne moremo teoretično strinjati s tistimi, ki pravijo, da živimo v časih, ko je delavski razred izgubil in je teorija zastarela. Vprašanje vam zastavljam jasno in neposredno zato, ker mislim, da niste oddeljeni od študentov, ker mislim, da po svoji funkciji izhajate iz delavskega razreda.

Kaj je danes delavski razred? Nekateri menijo, da izginja. Verjetno je v nekem smislu to res, vendar mislim, da v zgodovinskem smislu delavski razred ne izginja iz dveh razlogov: ker še vedno obstaja zgodovinski način proizvodnje, v katerem ima delavski razred svojo proizvodno funkcijo, in ker še vedno obstajajo družbeni pogoji; v katerih ima delavski razred svojo zgodovinsko funkcijo, namreč v spreminjanju teh pogojev, v revolucioniranju družbenih odnosov. Zelo težko je definirati delavski razred v pogojih, kjer nima svojega razrednega nasprotnika — kapitalista; jaz bi ga definiral takole: delavski razred so vsi tisti ljudje, ki delajo v družbeno organizirani proizvodnji, ki pa niso lastniki proizvodnih sredstev, oz. vsi tisti, ki služijo svoj kruh na podlagi svojega dela in znanja. Mogoče vas bo presenetil element znanja. Mislim, da je to nov element, saj se delavski razred širi v smeri znanja, ne pa v smeri večjega delovnega dela. Katere so njegove težnje? Mislim, da so pretežno obdelane v marksistični teoriji. Če predvsem za osvoboditev dela, človeka, za boj proti odtujitvam vseh vrst. V konkretnih zgodovinskih pogojih socialistične Jugoslavije pa je cilj delavskega razreda: borba za samoupravljanje, za delitev po delu, za enakopravnost, za neodvisno in neuvrščeno pozicijo Jugoslavije. Vse to sem strnil v parole, ki pa v bistvu omogočajo, da se bistveni vsebinski element, se pravi osvoboditev dela in človeka, uresniči. Potrčil bi, da delavski razred obstaja, da ga naša družba ne sme pozabljati, da mora biti vodilen sloj v družbi, da mora iz njega ZK črpati svoje osnovne sile, idejna in politična izhodišča. Nikakor se ne bi smeli zadovoljiti z raznimi anarhističnimi malo-meščanskimi teorijami, da se je delavski razred razvodenil in da je treba iskati nove socialne baze.

Ta teza ni čisto sprejemljiva. Razred lahko pojmujejo v neki družbi takrat, kadar je več slojev, ki izhajajo iz drugačnih lastniških pozicij. Če obravnavamo na eni strani delavce v proizvodnji in delavce v družbenih službah, ki se odtujeni od delovnih sredstev, če jim damo status lastnikov oz. upravljalcev z družbeno lastnino, potem ne vemo, kakšna je razlika med tistimi, ki upravljajo z družbeno lastnino, to je zemljo, ali proizvodnimi faktorji. Če smo kmetom in obrtnikom dali mesto v naši družbeni delitvi dela, potem smo jim dali enak družbeno opravičen status in enako družbeno evrednoteno delo. Ne vidim nobenega razloga, da bi ti dve socialni skupini razlikovali po razredni pripadnosti. Potem bi lahko rekli, da smo delavci, ki smo odtujeni od proizvodnje, razred birokratov, torej tisti, ki upravljajo z nekimi nadstrukturnimi elementi. Potem je tu še razred proizvajalcev in privatnih lastnikov, v katerem so kmetje in obrtniki. Ne vem, če bi bila takšna opredelitev v naši družbi utemeljena.

(Nadaljevanje na 2. str. 3. stolpec)

B. ČERIN — SIMBOLI REVŠČINE

79701 5501

IV 284 / 10
1970 h2

Razširiti zdravstveno varstvo in doseči čimveč enako ti

Povečanje splošne potrošnje pa seveda terja več sredstev na tem področju — ali na račun osebne potrošnje ali na račun investicijske. Tu nastopajo določeni konflikti: v sindikatih se zavzemamo za večje osebne dohodke; nekateri mislijo, da se zavzemamo hkrati za večjo osebno potrošnjo, a to ni res. Večanje osebnih dohodkov ne pomeni nujno večanja osebne potrošnje, če omogočimo, da se del sredstev iz osebnih dohodkov preliva v investicijsko potrošnjo, zlasti pa v splošno.

Ze sedaj prelivamo del osebnih dohodkov v investicijsko potrošnjo preko hranilnih vlog, v splošno pa preko fiskalne politike, najbrž pa v prihodnje tudi preko družbenih dogovorov, kjer bodo individualni ljudje financirali določene dejavnosti s področja splošne potrošnje in splošnega standarda. Sledeče področje je področje standarda, regresiranje in kompenzacija glede na hiter porast cen. Moram reči, da si tu tudi politiki in gospodarstveniki niso povsem enotni, ker nekateri zastopajo stališče, da vsi proizvajalci na trgu nikoli ne bodo obnašali po svobodni tržni logiki. Zato bomo morali kompenzirati proizvajalca tiste proizvode, za katere se bomo odločili, da jih ne bomo prepustili svobodnemu delovanju tržišča; to so prehranbeni artikli.

Najnižji osebni dohodek naj bo sto tisoč dinarjev

Zavzemamo se, da bi do konca leta uspeli v akciji, da bi najnižji osebni dohodki v Sloveniji ne bili manjši od 1000 ND. Lansko leto je prejelo 35.000 zaposlenih Slovencev dohodek kot 800 dinarjev, torej 17 odst. Danes imamo v Sloveniji še 0,8 odst. zaposlenih ljudi, ki imajo manj kot 800 mesečnih osebnih dohodkov. Izključujem tiste, ki niso polno zaposleni, honorarce itd. Mislim, da je treba iti v bitko za 1000 dinarjev, a ne samo v socialno, ampak v ekonomsko bitko; narediti je treba analizo vseh delovnih mest, ki ne dajo več kot 100 dinarjev, jih identificirati in ugotoviti, kaj z njimi storiti. Potrebno jih je modernizirati ali pa odpraviti, to pa praktično pomeni, da bomo morali v naslednjih nekaj letih spremeniti strukturo investicijske potrošnje, s tem da se bomo odpovedali kakšnemu novemu gigantu in sredstvom za razširjeno reprodukcijo. Preusmeriti se bomo morali v modernizacijo obstoječe proizvodnje.

Obdavčevati dohodek državljanov in imovino

Imamo davek o obdavčitvi dohodka državljanov. Ta davščina, ki progresivno zajema skupne dohodke državljanov, v glavnem zajema čiste legalne dohodke. Socialna diferenciacija iz naslova legalnih dohodkov pa ni velika; vsekakor je mnogo manjša, kot je realna socialna diferenciacija, ki jo opažamo med ljudmi. Prepričan sem, da bomo morali poleg obdavčitve skupnih dohodkov državljanov iti na obdavčitev imovine. Seveda bo treba ta problem proučiti. Mislim, da moramo obdavčiti predvsem tisto imovino, ki je bila pridobljena z družbenimi sredstvi, ne samo z delom. Liberalna kreditna politika je milijarde družbenih sredstev prelivala v osebno imovino. Tisti posameznik, ki je mislil vsaj malo ekonomsko, se je zadovolžil, ker se mu je to splačalo. Nominalna vrednost materialno naloženih sredstev je rasla, nominalna vrednost amuitet, ki jih je dolžnik plačeval, pa padla. Ob devaluaciji smo imeli velike probleme okoli tega, ali hranilne vloge revalorizirati ali ne. Rekli smo, da jih bomo revalorizirali za 6 odst., ker bi se sicer ustavilo vlaganje v banke. Istočasno smo postavili problem revalorizacije kreditov. Odločili smo se za revalorizacijo. To je civilno-pravni odnos, to je protustavno, ker vlada isti odnos pri hranilnih vlogah in kreditih. Na tem področju se odpirajo nekatere nevarne dimenzije socialne diferenciacije, ki jih je treba zagotoviti z ustrežno davčno politiko, s prelitjem sredstev iz osebne potrošnje v splošno.

Minulo delo

O minulemu delu je v ustavnih amandmajih ogromno nejasnosti. Opozoril bi samo na eno: na velike individualne apetite v zvezi z minullim delom, tako kot je postavljeno v ustavi. Opozoril bi, da ne bi smeli dopuščati, da rastejo delitveni apetiti iz naslova minulega dela, kajti sicer bomo to delo razdelili in ga spremenili v individualno lastnino.

KATEDRA

Izdaja izvršni odbor Studenske skupnosti VZM Glavni in odgovorni urednik: Slavko Gerič

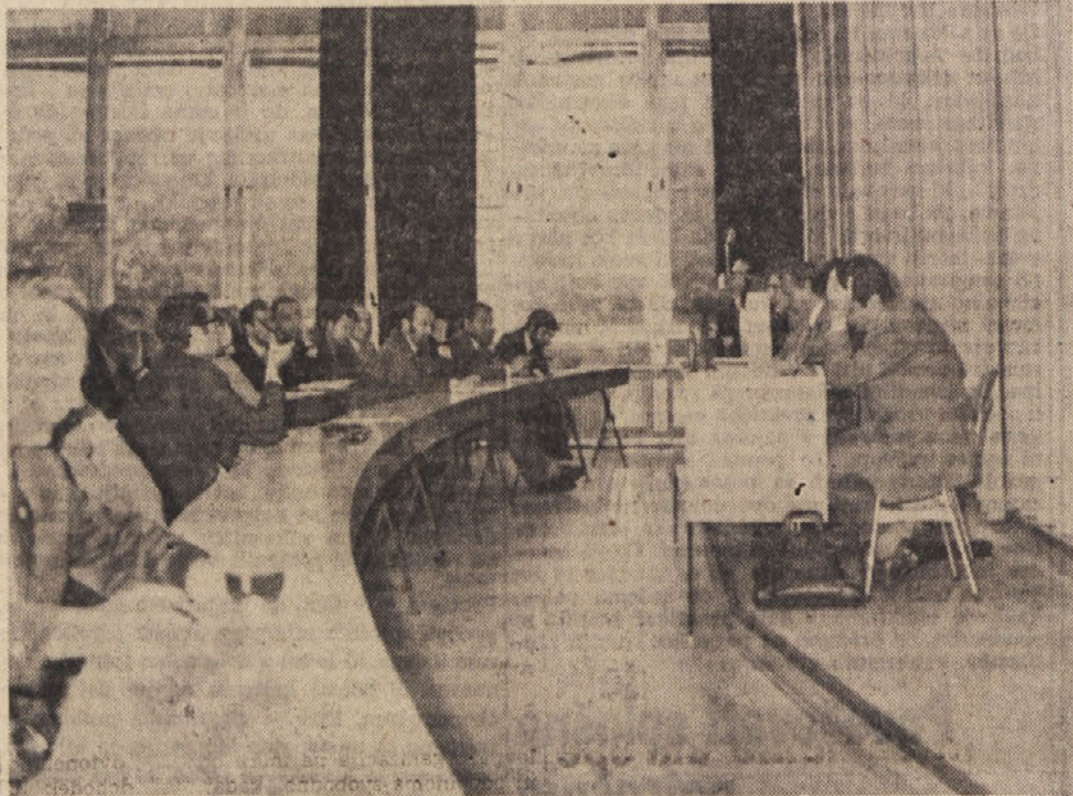
Uredniški odbor: Marija Frankovič, Slavko Gerič, Vladimir Gajšek, Branko Gerlič, Zarko Golob, Igor Plohl, Tone Janša, Barbara Vidic, Dušan Zbašnik, Bori Zupančič, Jože Zagožen, Mitja Zitnik, Marjan Zrnave (tehnični urednik). Uredništvo in uprava: Ob parku 7, telefon 22-004. Tekoči račun 618-678-548. Nenaročenih slik in rokopiisov ne vračamo. Cena izsvoda 50 par (letna naročnina 10 din, za ustanove in podjetja 15 din).

Tisk: CP Mariborski tisk.

dr. Ernest Petrič

»Če se nam zastavi vprašanje, ali smo se poslovili od socializma ali ne, moram reči, da se nismo.«

Ce se nam zastavi vprašanje, ali smo se poslovili od socializma ali ne, moram reči, da se nismo. Možno je ta odgovor povedati tudi v drugi obliki: analitično, z oceno vseh vrst problemov družbenih odnosov, če izhajamo iz postavke, da je socializem družbenoekonomski odnos, splet odnosov v zgodovinskem obdobju. To bi zahtevalo zelo obsežno razpravo o tem, kaj je socializem, verjetno zato, ker posebnih možnosti nimamo. To je moja globalna ocena. Nikalni odgovor na moje vprašanje pa izhaja iz tega, da ni nobenega dvoma, da smo tisto elementarno vsebino socialističnih družbenih odnosov, ki jo razumemo kot družbeno lastnino proizvajalnih sredstev, ohranili. Upal bi si trditi, da smo dejansko tisti, ki smo edini relativno blizu temu, da so proizvajalna sredstva resnično v rokah družbe, v rokah ljudi. Z našim sistemom samoupravljanja, z vsemi njegovimi problemi smo vendarle zavestno prav gotovo malo bližje cilju kakor tisti, ki ohranjajo pri-

vatno lastnino nad proizvajalnimi sredstvi, in tudi mnogo bližje od tistih, ki se deklarirajo za zelo socialistične, pa vendarle osnovnega elementa vpliva družbe in posameznika pri razpolaganju s proizvajalnimi sredstvi nimajo. Stopnja humanosti, demokratičnosti, socialne in pravne varnosti, ki je dosežena v naši družbi, vse to so prav gotovo bistveni elementi, ki odločajo takrat, ko se hoče neka družba resno imenovati socialistična. Se eno stvar bi želel poudariti: zdi se mi, da je predstava o tem, kaj je socialistično, marsikdaj odvisna tudi od tega, kdo si to vprašanje zastavlja. Mislim, da je za študenta iz dobro situirane družine to vprašanje pogosto zelo akademsko in teoretično. Za delavko v tekstilni tovarni, ki zasluži 80.000 st. din, ima to vprašanje običajno neke druge dimenzije in relacije. To poudarjam zaradi tega, ker sem tudi sam iz teh krogov, intelektualno univerzitetnih. Ni še dolgo, ko sem sedel na obratni strani takega avditorija. Pri tem, ko sem poudaril, da so se naša spoznanja razvila in da smo se od nekaterih malce navilnih predstav poslovili, se mi zdi, da bomo morali reči zbogom tudi nekaterim predstavam, ki jih še nosimo v glavah, in da bomo morda v prihodnjih petih, desetih letih še marsikdaj doživeli šok in se vprašali, ali je to socialistično.

»Na mnogih področjih živimo, kot da bi razpolagali z narodnim dohodkom tri, pet tisoč dolarjev na glavo prebivalca, ne pa z golimi tisoč v Sloveniji in pet sto v Jugoslaviji.«

Zakaj? Zato, ker smo uporabo sredstev, stil življenja, pa tudi nekatere dimenzije splošne in osebne potrošnje in naše ekonomije, dimenzionirali pravzaprav v praznem prostoru in pogostokrat na mnogih področjih živimo, kot da bi razpolagali z narodnim dohodkom 3000, 5000 \$ na glavo prebivalca, ne pa z golimi 1000 v Sloveniji in 500 v Jugoslaviji. Tu seveda dobra volja, deklaracije, želja po idealih nič ne pomagajo. Naše zdravstvo, šolstvo, socialna politika, vse to se prilagaja ekonomskim možnostim. Kadar se prilagaja bolj našim željam kot pa možnostim, se znajdemo v podobni ekonomski situaciji kot danes. S tem v zvezi se mi zdi pomembno, da ni vseeno, kdo si zastavlja vprašanje o tem, ali smo se odrekli socializmu. Zdi se mi, da jih je danes v svetu precej, ki si zastavljajo to vprašanje, mnogi med njimi zlonamerno. Dejstvo je, da v delu sveta dejansko vlada prepričanje, da v Jugoslaviji ni več socializma. Istočasno pa vemo, da obstajajo čisto konkretne in dobro izdelane doktrine o tem, da so določene sile v svetu poklicane in upravičene intervenirati v primeru, ko je v

Vprašanja

Mislim, da ste popolnoma pravilno ugotovili, da se ne strinjam s tem, kar ste rekli. Zelo jasno sem dejal, da so delavski razred tisti delovni ljudje, ki sodelujejo v družbeno organizirani proizvodnji. Zdi se mi, da je ta element, ta kvalifikativ (družbeno organizirana proizvodnja) dovolj jaseu. Mislim, da obstaja tudi del družbeno organizirane proizvodnje, ki je v privatno lastniških odnosih; gre za del razreda izključno pri onih, ki niso lastniki delovnih sredstev. Menim, da je delavski razred v enakem odnosu do lastnine, ker gre za družbeno lastnino proizvajalnih sredstev. Reči moram še, da ob teh teoretičnih razglabljanjih lahko pridemo do te ali one ugotovitve, če pa pogledate v življenje, boste zelo jasno videli, kje gre za delavca in kje ne. Mislim, da ta kriterij delavskega razreda v praksi še kako trdno obstaja in je tudi bistven element, ki nam da misliti, da delavski razred ni izginil z zgodovinskega odra. Prepričan sem, da delavski razred obstaja in da ga je mogoče zelo konkretno definirati. Zelo nevarno bi bilo, če bi rekli, da to ni mogoče, da je to pravzaprav isto kot biti obrtnik, kmet, birokrat. Naenkrat bi se znašli na izhodnih črtah, kjer bi bilo nemogoče ugotoviti, kaj je socialna baza naše revolucije, na križpotju, kjer bi puščice kazale vse smeri, mi pa ne bi vedeli kam.

Kako bi definirali, kdo je pripadnik delavskega razreda in kdo ni?

Očitno tudi razmišljanja med nami niso povsem enaka. Najbrž je nemogoče, pa tudi politično je nevarno, personificirati delavski razred pri nas, ker če bomo to začeli, - se bomo

tov. Šuster: konkretno ne, izjemoma ne ravno da. Po vojni se je naša družba razvijala tako, kot so se razvijale proizvajalne sile, ker ravno to pogojuje razvitost neke miselnosti. Mislim, da organizirana družba postavlja cilje razvoja, ko obravnava aplikacije ideologije, s tem pa tudi postavlja kriterij. In ta kriterij je po menjenju tov. Kocjančiča kriterij prakse. Ne vem, če je to popolnoma utemeljeno.

Druga opomba se dotika temeljnega odnosa oziroma razmerja ideologija-idejnost. Sistem, ki ideologijo naše Zveze komunistov omogoča, se pravi, sistem idej, daleč zaostaja za ideologijo samo. Hočem povedati, da pragmatizem, ki smo si ga bolj in bolj svesti, ne vodi v izenačevanje nivojev omenjenih strukturnih elementov. Zavest družbeno potrebna dela namreč postaja vse manj aktualna; miselno nas ne angažira, zaradi tega pa se tudi porajajo simptomi pomanjkanja individualne iniciative, ki miselni tok v iskanju rešitev usmerjajo v management, redukcijo samouprave in podobno. Vračam se na kriterij prakse. Če vse, kar komuna ustvari v določeni dobi, lahko podvržemo le enemu samemu kriteriju in je ta kriterij kriterij prakse, lahko zgolj ta element vodi v destrukcijo. Povojna prizadevanja (analiza vstopa tujega kapitala, mednarodni odnosi, deficit plačilne bilance, odnosi do blokovsko opredeljenih dežel ipd.) so pomenila parcialnost, kljub temu da smo zahtevali sistemske spremembe. Zopet je kriterij prakse tisti, ki to pogojuje. Zato se ne morem strinjati s tov. Kocjančičem, ki je izmed mnogih omenil le en kriterij. Ta namreč ni vsodrešujoč.

Kriterij prakse. Mogoče je malo ne fair, da sem spomnil na teze, kjer Marx pravi, da je kriterij prakse osnovni kriterij revolucionarnosti. Kriterij prakse more biti eden od osnovnih kriterijev učinkovitosti naše družbe. Mislim, da ga moramo obdržati. S tem nikakor nisem rekel, da moramo zanemariti drugo plat zvona, idejno, teoretično. Mislim, da Marxov kriterij prakse ta idejni aspekt vsebuje. Marx trdi predvsem to, da je treba teorijo preverjati s prakso, se pravi, da teorija eksistira, ni oplijena.

Dr. Tine Lah je postavil dve vprašanji, ki sta po mojem mnenju predvsem tezi. Prvo: ustavne spremembe v zvezi z relacijo federacija-republika so bolj pomembne z vidika povečanja prilagodljivosti našega družbenega in gospodarskega sistema regionalnim razmeram, s čimer se poveča enotnost dežele itd. Druga teza: Mlade bolj vznemirja vprašanje odgovornosti, neučinkovitosti (neučinkovita kontrola, neučinkovito upravljanje, neučinkovitost nosilcev ekonomske politike). Zaka? ne moremo povečati učinkovitosti, čeprav se zanjo vsi zavzemamo, zlasti na sestankih? Menim, da jih lahko premaknemo mi vsi, Zveza komunistov, delavski razred in tudi mladi ljudje, tisti, ki so neobremenjeni z dosežanimi odnosi. Mislim, da bi bilo treba tudi te faktorje izkoristiti kot politično idejne, moralne. Zdi se mi, da moralni faktorji v naši družbi premalo prihajajo do izraza. Moralni faktor bi lahko bil zelo pomembno gibal v naši družbi. Če ima kdo razlog, da nanj opozarja, je to mlada generacija.

Vlada še danes nima koncepcije anticiklične politike Jugoslavije. Zaka? ne?

Enostavno zaradi tega, ker se v določenih postavkah te anticiklične politike 6 republik in 2 pokrajini v prvi fazi dogovarjanja niso dovolj hitro sporazumele. Mislim, da je ta šolska doba sedaj za nami. S sprejemom ustavnih amandmajev bi bil čas, da se te stvari začnejo hitreje odvijati, če bi pa sedajle poskušali pospešiti te stvari, bi se to verjetno zgodilo na ta način, da bi bilo treba nekoga preglasovati. To bi pa bila hudo draga cena, ker bi prej vodila k razpadu kot pa utrjevanju Jugoslavije. Te stvari bi bilo treba premakniti z dnevnega reda. In kdo to lahko stori? Mislim, da jih lahko premaknemo mi vsi, Zveza komunistov, delavski razred in tudi mladi ljudje, tisti, ki so neobremenjeni z dosežanimi odnosi. Mislim, da bi bilo treba tudi te faktorje izkoristiti kot politično idejne, moralne. Zdi se mi, da moralni faktorji v naši družbi premalo prihajajo do izraza. Moralni faktor bi lahko bil zelo pomembno gibal v naši družbi. Če ima kdo razlog, da nanj opozarja, je to mlada generacija.

Kako se bodo reševali republiški interesi pri subvencioniranju določenih gospodarskih vej v okviru enotnega jugoslovanskega trga?

Po ustavnih amandmajih je potrebno za vsako kompenzacijo, bodisi teritorialno, bodisi po panogah, soglasje vseh republik. To se pravi, da se bodo na ta način interesi vseh republik združevali in usklajevali. Če soglasja ne bo, tudi kompenzacija ne bo. Ker je vsaka politična in ekonomska dejavnost zelo komplicirana, bo verjetno tu prihajalo do najrazličnejših kompromisov, ker v državi, kjer gre za tako različne interese, nihče ne bo mogel svojega interesa vsiliti vsej državi.

Ali ima Slovenija kake interese v tem pogledu?

Mislim, da nismo med tistimi, ki bi prvi zahtevali, ampak smo tisti, ki se bomo najdlje branili, če do tega pride.

Ali dajejo ustavna dopolnila slovenski republik dovolj suverenosti, da bo lahko blokirala težnje po uravnolovki, ki prihajajo zlasti iz južnih republik (Makedonija, Srbija)?

Mislim, da Makedonija in Srbija sploh nista najbolj srečno izbrani. Če bi bilo že treba imenovati dve republik, bi ju jaz sicer imeval, toda nobeno od teh dveh. Mislim, da ustavna dopolnila

Govorili smo o tem, ali smo se odrekli idealom socializma. Uporabil bi tisto izjavo, ki jo je dal

(Nadaljevanje z 2. strani 1. stolpca)
neki deželi socializem ogražen. To poudarjam posebej zaradi tega, ker se mi zdi, da nekatere akcije posameznikov, ki smo jim bili priča v zadnjem času, pomenijo vodo na mlin takšnemu razmišljanju, pomenijo pritrjevanje tistim, ki iz določenih razlogov razmišljajo, ali je socializem v Jugoslaviji ogražen. Na določen način postavljati to vprašanje je lahko zelo neprijetno, neprimerno ali celo nevarno.

Šolstvu in znanosti zagotoviti ustrezen tempo razvoja in materialne varnosti.

Naslednja misel, ki jo želim poudariti, je pogled v bodočnost na področju šolstva in znanosti. Mislim, da smo se zavestno opredelili, da sta to dve področji našega osebnega interesa v dolgoročnem konceptu razvoja, kjer naj bi vlaganja vanje rastla hitreje od družbenega proizvoda. V veliki meri smo na republiški ravni rešili problematiko štipendiranja, v treh letih smo podvojili sredstva za šolstvo; na podoben način so rastla tudi sredstva za znanost. Osnovni cilj tega prizadevanja je trojen. Na eni strani se zavedamo, da je za Slovenijo v perspektivi znanje, usposobljenost ljudi glavna deviza za obstanek v boju z našimi konkurenti. Mi nimamo naravnih bogastev, zato je naša glavna deviza človek. Izobraževanju smo posvetili vso pozornost, kajti če bi uspeli v bližnji bodočnosti ljudem zagotoviti enak start z modernimi desetletno šolo in z velikim dotokom mladine na srednje šole, bi morda imeli čez kakšnih deset, dvajset let v Sloveniji tri univerze. To je pravzaprav glavno sredstvo za resnično odpravljanje socialnih razlik in socialne bede. Menimo, da ima izobraževanje dimenzijo izgrajevanja človekove osebnosti. V perspektivi našega sistema moramo imeti zelo izobražene, osebno formirane ljudi, zato se bodo naša vlaganja v šolstvo večala.

Zadnje, kar želim poudariti, je to, da se moramo zavedati sledečega: ob vseh naših najboljših željah, naj si bo na področju socialne politike, odpravljanja razlik med razvitimi in nerazvitimi, naj bo to skrb za borce, otroško varstvo itd., moramo vedeti, da ne živimo v praznih prostorih. Če želimo ohranjevati avtonomnost našega sistema, moramo zagotoviti ustrezen tempo razvoja. Moramo se razvijati kot ostali svet, v nasprotnem primeru je pred nami razpolje, ki vodi samo v administrativne posege, s katerimi bomo s silo ohranjali naš sistem in avtonomnost, ali pa v ekonomsko podrejanje. Osebnost bi apelirala za politiko ravnosti, prave mere, pravega odnosa med socialno varnostjo in z vsemi drugimi oblikami skrbi. Ustrežno pozornost je treba posvetiti tudi naši ekonomski rasti. To bi poudaril zaradi tega, ker se mi zdi, da so v zadnjem času v Sloveniji prisotna radikalna politična gibanja. Eni bi radi vse izenačili in vse gledajo skozi prizmo socialnega, drugi bi radi samo investirali in gledajo skozi prizmo ekonomskega napredka. Prav gotovo je edino, kar nas lahko vodi, politika realnih razmerij med temi in drugimi komponentami.

Janez Kocjančič

Priznati je treba, da mnogi ideali socializma visijo na nitki...

Priznati moram, da mi je vprašanje, ali smo se odrekli idealom socializma, na svoj način všeč, in sicer zaradi tega, ker mislim, da je zelo provokativno, saj odpira problem v celoti. Ob njem se da odprto in nekonformirano razmišljati. Vprašanje, ki se vsiljuje, je, ali so ideali socializma statični. Na kakšen način se lahko odredimo idealom socializma zavestno? Mislim, da se redkokdaj iz sestave vodilnih političnih in idejnih sil v naši družbi odreka idealom socializma. Bili bi nepošteni, če ne bi istočasno priznali, da v praksi mnogi ideali visijo na nitki in da je treba marsikaj storiti za to, da bomo dokazali, tako delovnim ljudem kot sami sebi — in predvsem mladim ljudem, da se tem idealom nimamo namena odreči.

Lahko bi se tudi vprašal o pomenu besede socializem. Nič novega ni, če rečem, da je socializem beseda in pojem, za katerega so umirale in se borile generacije ljudi, beseda in pojem, v katerega milijoni in verjetno milijarde ljudi polagajo največje upanje, beseda in pojem, ki je bil v zgodovini najbolj komprominiran. Pod idealom socializma ne razumemo abstraktnih vrednot ampak določene vrednote, ki se na relativen zaznavni način oblikujejo v konkretnem boju za osvoboditev človeka in dela. Z drugimi besedami: mislim, da se ti ideali dajo primerjati s stvarnostjo, a samo, če razumemo, da se uresničujejo v določenih zgodovinskih razmerah, v določenih fazah in kompromisih.

Ideal enakosti

Razmišljal sem o nekaterih takih idealih: ideal enakosti — ta se je v določenih radikalnih trenutkih revolucije zelo abstraktno jemal. Danes ga postavljamo kot enakost pri delu. Mislim, da smo se jasno opredelili, da ne moremo biti za primitivno enakost, za egalitarizem, za uravnolovko. Za firmo tega ideala se skrivajo najbolj napredne težnje v naši družbi, a tudi najbolj reakcionarne. To je tipičen ideal, pri katerem je potrebna analiza.

Družbena in privatna lastnina

Družbena in privatna lastnina — o tem je bilo izrečenih precej besed. Jasno je, da je ideal, cilj socializma podružabljanje proizvodnje, vendar podružabljanje tiste proizvodnje, ki je po svojem značaju družbena. Vrsta proizvodnih operacij je po svojem značaju individualna in mora tako tudi ostati, saj ni v nobenem disproporciju s socialističnim karakterjem družbe. Prihaja do bogatenja, toda bolj sporni kot samo bogatenje so disproporcije. Dejstvo je, da nekateri hitro in preveč lahko, s premalo dela in

s preveč špekulacije in nepoštenosti bežijo iz današnje realne materialne baze. Obstajata dve alternativni: ena je prepoved dejavnosti, ki so konjunkturne. Mislim, da bi to vodilo v siromaštvo družbe in zelo malo pripomoglo k idealom socializma. Druga alternativa pa je, da se vse te dejavnosti zajamejo z ustreznimi družbenimi normami, da se vodi ustrezna davčna politika, kontrola in učinkovitost. To, da smo neučinkoviti, bi nam moralo biti argument, da naredimo politiko na tem področju učinkovito. Socialno razlikovanje, socialna selekcija — mislim da je to vprašanje, kjer bi nas lahko nekdo naprej obožil, da izdajamo ideale socializma. To je v tem trenutku najgrši del obraza socializma. Socializem naj bi bil družba enakih možnosti, enakih šans za mlade ljudi.

Socialne razlike

Solanje je najpomembnejši kanal socialne gibljivosti. Vemo, da v šolstvu danes obstajajo ogromne razlike in da mladi ljudje iz različnih slojev prebivalstva še zdaj nimajo enakih možnosti šolanja. S tem seveda nimajo enakih možnosti v življenju. Bodimo odkriti: še vedno je tako, da kdor konča visoko šolo, ima veliko večje možnosti v življenju kot nekdo, ki konča šolo za določen poklic. Danes ti slučajni materialni disproporciji in socialne razlike v velikem delu zapirajo vrata šol delavski in kmečki mladini. Pred kratkim sem slišal podatek, da približno v desetih občinah v Sloveniji lahko računa samo eden, da bo dobil univerzitetno diplomno, da pa v Ljubljani dobi univerzitetno diplomno 12 ljudi. To so disproporcije, ki so težko prebavljive za vsako družbo, posebej pa še za socialistično. Mislim, da so instrumenti socialistične korekcije tukaj znani: štipendije, krediti, subvencije, študentski in dijaški domovi, knjižnice, menze, regresji za prevoze ipd. V tej zvezi naj omenim prebivalstvo, ki je najnižje po materialnem položaju. To je verjetno marsikakšnemu človeku argument, na osnovi katerega dvomi o idealih socializma.

Vodilno vlogo delavskemu razredu

od vodilnih načel socializma pa je, da se mora odražati vodilna vloga delavskega razreda. Kako naj se odraža, če pa deli tega razreda ostajajo krepko za vrsto drugih kategorij prebivalstva, ki niso niti v teoriji niti v praksi posebno vodilni? Mislim, da na ta vprašanja intenzivno iščemo in dajemo odgovore v zadnjem času. Način dviganja tega dela delavskega razreda je porast produktivnosti dela in določeni socialni ukrepi, ki bodo pripeljali do tega, da v letu 1972 praktično ne bomo imeli zaposlenega Slovenca, ki bi prejemal manj kot 1000 dinarjev dohodka.

Zahtevajmo porast produktivnosti dela in socialne ukrepe

Mislim, da je potrebno razmišljati tudi o drugih načinih dviga tega dela delavskega razreda. Tu gre predvsem za permanentno izobraževanje, za možnosti, da se ti socialni sloji prebivalstva dvigajo v smeri večje izobrazbe in v smeri omogočanja večje produktivnosti. Mislim, da je treba podpreti tiste procese, ki jih je že pred 30, 40 leti napovedal Gramsci, ko je govoril o intelektualizaciji delavskega razreda.

Ob vsem tem moram reči to, da bi morale imeti vodilne politične sile v naši družbi položaj najrevnejših slojev prebivalstva stalno pred očmi. Zavedati se moramo, da je to v zgodovini vedno bila in da je tudi danes najmočnejša revolucionarna inspiracija

Samoupravljanje

Samoupravljanje je v Jugoslaviji danes eden največjih idealov revolucije. Lahko mu očitamo dve stvari: še vedno je zelo ozko, se pravi zaprti v delovno organizacijo, v osnovno delovno enoto; drugič: je bistveno ovirano zaradi tehnokratizma, birokratizma, vrste oblastniških odnosov, ki se reproducirajo tudi na današnji stopnji razvoja. Mislim, da je napačno razmišljati o tem, ali smo izdali ideale revolucije in ideale samoupravljanja. Potrebno je iskati v sebi sile, da se mobiliziramo v borbi proti tem pojavom. Najmočnejši element borbe bi bil element odgovornosti. Odgovornost zanemarjamo.

Odgovornost

Mnogi menijo, da je odgovornost nezdržljiva s samoupravljanjem ali pa jo ocenjujejo za fasado, s katero oblepijo birokratsko hiško in eventualno tudi planke svojega vrtička. Če tako gledamo na odgovornost, se samoupravljanje avtomatično spremeni v anarhijo ali pa v prikrito diktaturo in avtarhijo določenih sil, ki so pač v danem trenutku znale zagrabiti družbeno moč. Na to ne smemo pristati. Ravno preko principa odgovornosti bi morali temeljito preoblikovati naše samoupravljanje. Dosegli bi pomembne rezultate in se bistveno približali svojim idealom.

Ideal bratstva in enotnosti

Eden od bistvenih idealov naše revolucije je ideal bratstva in enotnosti. Mnogi so menili, da se ravno temu idealu v ustavnih amandmajih odrečemo. V ustavnih amandmajih se opredeljujemo za še doslednejše izražanje nacionalne osvoboditve, državnosti in suverenosti. Temu idealu se približujemo na bistveno nov način, ki bo nujno dal v prihodnosti boljše rezultate.

Reči moram še, da bi se verjetno kakšna komunistična terciaška zdrznila, ko bi slišala vprašanje, ali se odrekamo idealom revolucije. Mislim, da nam mora biti vseeno, če se taka terciaška zdrzne in da bi se morali pravzaprav obnašati tako, da bi se čimvečkrat zdrznila. Menim, da je radikalizem mladih ljudi določena zakonitost moderne družbe in ravno mladi bi morali postavljati vprašanja, kaj je z vrednotami v tej (Nadaljevanje na 4. str. 1. stolpca)

(Nadaljevanje z 2. strani 3. stolpca)

Vprašanja in odgovori

dajejo Sloveniji mnoge, verjetno ne vse, elemente suverenosti, da se bomo uravnolovke že lahko otresli. Skozi ustavno koncepcijo, skozi ustavne amandmaje se vključuje pomemben element načela delitve po delu, to je načelo delitve po delu med narodi. Z določenimi izjemami sodelujemo v skupnih milijardah malo več kot drugi, ampak načelo delitve po delu daje z amandmaji slovenski republiki škarje in platno v roke, kako bomo pa delali, se bomo dogovorili. Težko je biti preok, zlasti za svoje postopke.

Realna vrednota socializma je nagrajevanje oz. socialna enakost po vloženem delu. Ali ni ta vrednota v praksi najbolj diskreditirana, ker ni jasno, katero vloženo delo naj bo merilo, živo in opredmeteno ali po rezultatih individualnega dela? Iz te nejasnosti izvira tudi socialna neenakost.

Cisto gotovo je, da je na področju nagrajevanja po delu odprtih še mnogo teoretičnih in praktičnih vprašanj, načelnih kot konkretnih, ki med drugim omogočajo določene socialne razlike oz. socialno neenotnost. Mislim pa, da na sedanji stopnji razvoja socialistična družba nima nobene alternative za kriterij delitve po delu. Pogledimo, katere bi bile možne. Vse druge so formalne, po izobrazbi, po položaju in bi bile korak nazaj, ker so konservativne in predvsem v škodo strokovno usposobljenih mladih ljudi. Kar se pa tiče nagrajevanja po delu, to čisto zelo primitivno razumemo. Menimo, da gre za tako nagrajevanje, kjer nekdo dela, rezultati tega dela se pa spremenijo v denar in potem se to razdeli. Treba je upoštevati, da je v delu udeleženo tako živo kot mrtvo delo, da na rezultate dela vplivajo splošni pogoji in splošna družbena produktivnost dela, faktorji, ki so v živem in mrtvem delu, in faktorji, ki eksistirajo v družbi.

Gotovo bo treba v bodoče načela delitve po delu, družbene dogovore o delitvi uravnati v tej smeri, da se materialna sredstva, ki so ustvarjena v določeni delovni operaciji, delijo proporcionalno, na podlagi udeležbe vseh faktorjev, ker je drugače nemogoče razumeti, da ima skromne rezultate, kdor dela in neka oseba v drugačni panogi pa dosega bajne rezultate.

Delam v komisiji za sporazum samoupravljalcev na našem področju, kjer je načelo delitve po delu jasno postavljeno. Ko so pa merila predlagana, torej tudi družbeni dogovori itd., pa se začne omenjati dejanska strokovna izobrazba, ostala merila pa so tako rekoč v zraku. Nikjer ni možno na realen način opredeliti ostalih kriterijev za nagrajevanje v odvisnosti od dela, takšnega ali drugačnega, da bi lahko zagotovili tiste pretenzijske, ki so jih družbeni dogovori imeli, to se pravi, da bi odpravili ta nesorazmerja. Tako bo, dokler bodo v primarni gospodarski strukturi disproporcije med akumulativnostjo ene in druge panoge. To vprašanje sem postavil zato, ker so ti kriteriji načelno jasno opredeljeni, konkretno pa ne. Kje so vzroki neučinkovitosti delitve dohodkov po delu? Ali je rešitev samo v obdavčevanju nepremičnin?

Sploh ni rešitev. Podpisali smo družbeni dogovor, v katerem smo jasno povedali, da se vsaka delovna organizacija ne more obnašati avtonomno in popolnoma svobodno, kadar deli dohodek. V skupni izjavi smo dejali, da je dohodek odvisen od tekočega dela, od opredmetenega dela, od razmer na tržišču in od družbene produktivnosti dela. To se pravi, da je odvisen od faktorjev, na katere neposredno zdaj zaposleni del kolektiva nima vpliva. Če je temu tako, potem je treba postaviti nekatere kriterije in okvir, v katerem se giblje delitev znotraj delovne organizacije. Ti kriteriji so sledeči: postavljena je spodnja meja

vrednotenja živega dela; tu so upoštevane kvalifikacije; zaenkrat drugih kriterijev nismo imeli. To se pravi, da so postavljena enaka merila vrednotenja za enako delo. Vsi inženirji imajo startne osnove približno enake, prav tako tehniki, nekvalificirani delavci, vse pa zato, da se izognemo velikemu disproporciju. Naj uporabim zelo vulgaren primer: čistilke v elektrarnah imajo enkrat večjo plačo kot čistilke v šoli itd. To so nekateri osnovni kriteriji, ki so postavljeni v družbenem sporazumu.

Pri rasti dohodka mora biti v delitvi zastopano progresivno vlaganje v sredstva za delo. Kolikor bolj raste dohodek, ki je odvisen tudi od drugih faktorjev, ne samo od dela, toliko več tega dohodka se mora vlagati v razširjeno reprodukcijo in relativno manj v osebne dohodek. Mislim, da je naloga delovnih organizacij, da načelne kriterije konkretizirajo in da se medsebojno pogovorijo, kako bodo delile dohodek.

Tu je važno še nekaj: postavili smo kroge tistih, ki se bodo sporazumevali. Čimširši naj bodo. V Sloveniji jih bo 70. Obstajale so tendence, da bi jih bilo 500, da bi se skupaj dogovarjali pivovarji, da bi se v kemični industriji razvijali farmacevtska in barvarska podjetja. Hoteli smo tudi da se del zunanje trgovine konfrontira s proizvodnjo, da postanejo sporazumi javni. Čeprav bodo razlike tudi znotraj panog. Za sama javnost na področju delitve dohodka bo močan moralen vpliv na to, da se bodo začeli ljudje na tem področju racionalneje obnašati.

Kako je možno, da v socialistični družbi pride do pojavov nezakonitega bogatenja?

Nezakonito bogatenje označujem kot kriminal, ki ga je treba preganjati. Možni je zato, ker v socialistični družbi še dolgo ne bodo vsi poštenjaki.

Kdo je odgovoren za to, da se ta kriminal ne preganja?

Treba ga je najprej identificirati in šele nato imamo za to pristojne organe. Največkrat ga pa ne identificiramo; v tem je problem.

Ali je dovolj, da se identificira tisti lastnik, ki ima recimo — določeno število kamionov, gradbenih strojev, ali je treba še posebej dokazati, od kod mu vse to? Ali ni dovolj to, da si vsega tega v 10 letih ni mogel prislužiti s kvalifikacijo srednje šole, saj premoženje dosega vrednost ... milijarde S din? Kako bomo v takšnem primeru postopali proti njemu?

Zdaj je bil vsem znan primer, da so nekateri proizvajalci cene zvišali kljub zamrzovanju. Tržni inšpektorji so jih razkrinkali, a videti je, da je bilo to tudi vse, kar se je storilo. Nič se ni bil poklican na odgovornost.

Gre za pristojnost tržne inšpekcije v občinskem okviru.

Če se ugotovi, da občinske inšpekcije tega ne izvajajo, bi za to morala skrbeti republika. Mislim, da smo še vedno preveč teoretični, manj pa praktični, da se zanašamo na identični interes proizvajalcev, na enako poštenje, na enaka načela interesov v proizvodnji in v proizvajalni sferi. Gospodarstvo brez učinkovite kontrole ne more posloovati. S tem ko smo programirali načelo samoupravljanja, samokontrole, samonadzora identičnih ciljev, smo po eni strani izpustili instrument iz roke, ker je prišlo do vprašanja, katera služba, kateri organ v podjetju bo kontroliral samoupravne organe. Naj se kontrolirajo ti organi sami ali pa naj to počno posamezniki. Poglejmo organizacijske sheme: večina podjetij nima revizijske službe urejene tako, da bi lahko (Nadaljevanje na 4. str. 3. stolpca)

(Nadaljevanje s 3. strani 1. stolpec)
družbi, morali bi zahtevati prevrednotenje vrednot.

Mlada generacija se vrednot ne more učiti iz knjig, ampak lahko samo dojame njihov smisel v konkretnih odnosih danes in zdaj, v letu 1971, na Slovenskem in v Jugoslaviji, zato nas ne bi smelo biti strah, če kdo postavi kakšno preostro vprašanje. Nasprotje: bili bi lahko ponosni, saj je to znak vitalnosti te družbe, znak pripravljenosti mlade generacije, da v spreminjanju družbe sodeluje. Nisem za univerzalni upor mladih ljudi, ker mislim, da je to sterilno in bolj krepki represije kot pa vodi v družbene spremembe. Sem pa za to, da smemo brez kompromisov in brez kompleksov razmišljati o idealih naše revolucije in da poskušamo na podlagi ugotovitev vključevati svoje mlade sile v uresničevanje idealov.

Dagmar Šoster

Težnja k enakosti mora biti imanentna socializmu

Neprijetna dolžnost govoriti o tako zahtevni temi se je spremenila v prijetno. Tema, ki je danes postavljena bolj ali manj produktivno, je zelo aktualna. Mislim, da se lahko vsak od nas večkrat hote ali nehote sooči z njo. Menim, da je vendarle dobro, da se o njej pogovarjamo, večkrat in v čim večjih sredinah. Svoj pogled na to vprašanje bi prikazal skozi prizmo socialnih razlik, čeprav s tem ne želim reči, da hočem zmanjšati problem odgovora na vprašanja socialnih razlik. Mislim, da je pomen vprašanja socialnih razlik pomemben predvsem za to, ker je enakost ne samo ideal, ki je bil postavljen v revoluciji, ampak naj bo vsaj težnja k enakosti imanentna socializmu ali pa poti, ki jo mi začetujemo v našem nadaljnjem razvoju.

nagrajevanje po delu je brez družbenih konvencij vprašljivo

Ko govorimo o socialnih razlikah, jih moramo razdeliti v dve skupini: na upravičene, nujne, in neupravičene. Mislim, da je treba pri prvih reči to, da so stvar družbene konvencije, nacionalnega dogovora. Dovolim si sporno razmišljanje: mislim, da je v veliki meri zelo vprašljiva realizacija principa delitve po delu, če ni nobene možnosti za takšno ali drugačno vrsto nacionalne konvencije. Samo delitev brez te konvencije ni zadostna, zato ocenjujem za izredno pomembne tudi zakone o usmerjanju delitve dohodkov.

Pretiravamo z osebnim standardom na račun kolektivnega

To je en del tega vidika, drugi del pa je v tem, da mora vsaka družba, tem ni nobenega dvoma, izglajevati te razlike s celo vrsto kolektivnih oblik družbene intervencije in ne nazadnje s posebno socialno politiko. Menim, da smo pretiravali z osebnim standardom na račun kolektivnega

ga. Določiti obseg, v kakšni meri smo to naredili, je najbrž težko in bi bila potrebna analiza, da bi ugotovili, kateri elementi so znotraj enega in drugega področja. Mislim, da je ena naših glavnih nalog, da opredelimo ta odnos. Ne glede na to, da je osebni standard zelo pomemben stimulator, bo vendarle potrebno narediti več na področju družbenega standarda.

Zmanjšujemo neupravičene socialne razlike

O neopravičenih socialnih razlikah ne kaže izgubljati besed. Med nami ni najbrž nikogar, ki bi se ne strinjal s tem, da jih moramo izkoristiti ali zmanjšati na minimum. Glede življenjskega minimuma bi rekel, da od načelnih, lepih besed, ki so jih ljudje v najnižji osebni dohodki dobivali ob vsaki priložnosti, le-ti nimajo čisto nič. Ob zadnji devalvaciji se je govorilo, kako veliko pozornost je treba posvečati ravno tem kategorijam, vendar pa ni bilo storjenega dovolj, da bi se te stvari tudi v konkretnosti spremenile. Zame je minimum izredno

pomemben. Če bom imel kdaj priliko diskutirati o tej stvari, bi bil še bolj odločen, še bolj radikalen v zahtevah za minimum, kot so v tem trenutku sindikati. Sel bi do skrajnosti in ne bi govoril samo o povečanju produktivnosti, o ugodnosti za dolgoročno preusmeritev proizvodnje, ampak bi segel tudi k solidarnosti. Končno gre za eksistenčno ogroženost določenih kategorij.

Kako bomo vnaprej urejali socialne razlike

Postaviti moramo vprašanje odnosa, kako naprej glede socialnih razlik in s tem v zvezi vzeti stališča, ali so socialne razlike prevelike, premajhne ali pravšnje. Načelno se ne bi opredeljeval, rekel pa bi, da smo v Sloveniji v zadnjem času prišli do novih stališč. Še pred meseci so bila izrečena zelo avtoritativna mnenja, da bo potrebno, če hočemo resnično hitreje naprej, socialne razlike še povečati. V zadnjem času so se ta stališča malce spremenila in se že govori o zmanjševanju razlik na daljši rok. Mislim, da je to, vsaj zame, bolj sprejemljivo. Žal so bile obojne ideje, da bi tudi davčni sistem naravnali na družinski dohodek. Tu prihaja do dosti večjih razlik; sicer pa ima vsak možnost narediti zelo preprost račun, da grede v Sloveniji družinski dohodki v višino 1.000,00, 2.000,00 din, 3.000,00, 4.000,00 pa tudi več na člana družine, žal pa tudi nimamo tako malo tistih, pri katerih se je težko pogovarjati o 10.000 din dohodka na družinskega člana. Pomembne so tudi razlike v premoženju, ki je bilo včasih pridobljeno na zelo vprašljiv način. Se eno načelo, ki pa je vendar bolj fraza kot načelo, bi omenil. Gre za to, da naj tisti, ki veči dobi, več da. To je zelo lepo slišati; s tem se vsi strinjamo, v praksi pa to ni nič res ali vsaj zelo malo. Ostal bi pri davku na skupne dohodke občanov. Ta davek ne zajema niti 2 odst. skupnega dohodka tistih ljudi, ki spadajo v to kategorijo. Danes je to prejšnja davčna evidenca kot pa pomemben instrument izravnavanja ali uresničevanja načela kdor več dobi, naj več da. Ne glede na to, da je bil naš gospodarski minister kritiziran, bi se jaz to upal ponoviti. Mislim, da je davek izredno šibek instrument. Ne bi kritično davčne službe, ne bi ji pel niti slavospevov; mislim, da se moramo najprej znebiti za davčni sistem, potem pa o ljudeh, ki bodo sposobni to uresničevati.

Odgovornost

Povedal bi še nekaj o odgovornosti. To temo bi lahko imeli posebej v precepu. Odgovornost bi lahko razdelili na več delov: kazensko, materialno, politično, moralno itd. Rekel bi, da imamo to področje zelo neurejeno; vprašanje odgovornosti je ena najšibkejših točk pri nas in so nujni hitri, odločni premiki na eni strani kot tudi v politični zaostritvi na drugi.

Mislim, da je za preskromno uveljavitev samoupravljanja na eni kot za ekonomske probleme na drugi strani krivo prav pomanjkanje odgovornosti. Pri vsem tem je nevarna mentaliteta, ki se pojavlja v naši družbi, da naj bi ob vsaki priložnosti veljala pravila igre za vse druge, samo za mena, ko gre za posameznika, za njegovo delovno organizacijo, za občino ali za njegovo republiko. Mislim, da je ta mentaliteta zelo nevarna in da je potrebna učinkovita politična akcija. Osnovni nosilec spreminjanja odnosov, odgovornosti morajo biti ljudje. Stvari je treba spremeniti, sicer obstaja nevarnost, da bodo prevladale nasprotno sile, ki jim je v interesu tak status. Ko se izgrajevajo rotacije na eni strani, se izigrava selekcija. Glede zasebnega sektorja sem za vse novo, kar prinašajo ustavne spremembe; ne pristajam na razmišljanje, ki je prisotno tudi pri nas, da je možno tercial razvijati tudi v individualnem

sektorju. Mislim, da to ni točno in da takšne težnje demantira tudi praksa v kapitalističnih družbah. Nesporno je, da se bomo lahko šli zmanjševanje socialnih razlik, približevanje idealom socialistične družbe v bolj bogati družbi. Opozoril bi na to, da se tudi danes stvari različno rešujejo in da bi nas težnja po bolj bogati družbi ne smela ovirati v tem, da se kar se da odgovorno pogovarjamo o tem, kako deliti tisti nacionalni dohodek, ki ga danes ustvarjamo. Mislim, da nas čaka posebna naloga pri prizadevanju za reafirmacijo vrednot, sistema nasploh. Marsikdaj in marsikje smo v krizi.

Ali smo se odrekli idealom socializma? Načelno ne, bojim se, da konkretno...

Ali smo se odrekli idealom socializma? Načelno ne, bojim se, da konkretno. Mislim, da smo se jim vsi malo odrekli, nekateri več, drugi manj. Nočem vse metati v en koš; zožil bi krog nekaterih posameznikov. Od čimširšega kroga ljudi je odvisno, koliko bomo v prihodnjih letih, v prihodnjem razvoju zvesti idealom socializma.

(Nadaljevanje na 3. str. 3. stolpec)

Vprašanja in odgovori

učinkovito ukrepala v domači hiši. Če smo ugotovili, da občine po toliko letih družbene kontrole niso mogle zagotoviti, potem je že zadnji čas, da se začne to reševati na vrhu.

V kontroli smo sploh neučinkoviti.

Najprej moramo odgovoriti na vprašanje, kaj je kontrola. So najrazličnejše metode in oblike kontrole. Če imamo organiziran in usmerjen tržni mehanizem, ki samodejno razrešuje nepravilnosti in konflikte na področju gospodarstva itd., potem je to avto-kontrola, samokontrola vsakega udeleženca na trgu. To je kontrola med producenti, ki tekmujejo na trgu; če tržni mehanizem ne funkcioniira v redu, kontrola seveda ne odpre. Kontrola je na relaciji kupec in proizvajalec. Če tržni mehanizem ne deluje učinkovito, tudi kontrola odpre; preostane samo še administrativna kontrola, ki pa postane neučinkovita zato, ker so vse ostale kontrole odpovedale, ker je naš tržni mehanizem premalo učinkovit. S tem se vračamo na nosilce ekonomske politike, katerih pomembna naloga je, da tržni mehanizem organizirajo in usklajujejo. Če je to učinkovito, kontrola propade. Samo na administrativni kontroli ne moremo ohranjati stvari. To je treba začeti pri odgovornosti; nosilci ekonomske politike morajo svoje funkcije izvršiti tako, da bo gospodarski sistem bolj učinkovit, da bo učinkovita ekonomska politika. Vsi faktorji v proizvodnem procesu morajo v prvi vrsti ekonomsko odgovarjati. Pravna odgovornost je lara-fari, če ni grajena na ekonomski. Ekonomska odgovornost pa je pri nas velika hiba, ker je neučinkovita.

V Jugoslaviji politično nismo bili opredeljeni do številnih dejavnosti, v katerih smo dopuščali to ali ono vrsto dela. Zato tudi niso bile zajete v nikakršnem programu in so cvetele. Vendarle je zdaj to vprašanje tako s političnega kot z idejnega stališča v dobri meri razčiščeno. Konkretna obdelava tega problema je 23. amandma, ki daje možnosti drugačnega pristopa za urejanje in nadzor nad vsemi temi dejavnostmi. Poleg tega, kar je tudi rekel tov. Lah, da je namreč tržišče tisto, ki vrši kontrolo, se medsebojno kontrolirajo proizvajalci. Mislim, da je v takšnih pogojih, v kakršnih smo danes, potrebna kontrola družbe skupnosti in verjetno marsikje bolj, kot si to zamišljamo.

Menim, da bi pri družbeni kontroli še posebno morala biti poudarjena, zlasti pri daljnosežnih posegih, ekonomska politika. Trg pokaže rezultate oz. negira te posege čez nekaj let. Poznamo primer premožnega kombinata Velenje, za katerega so šle milijarde in so šele čez nekaj let ugotovili, da nerentabilno posluje.

Točno je, da smo to dopustili, točno pa je tudi to: ko so tovarniki iz Makedonije ugotovili, da morajo nekje iskati zaslonbo za izgradnjo škopske železarnice, so slovenski železarji hitro rekli, da se strinjajo s tem, ker bo dražja kot naša, saj bomo učinkovali edino ob pogojih konkurence. To se pravi, da včasih delamo v škodo sebi, drugič pa v škodo drugih.

Mislim, da je bilo potrebno spregovoriti o ekonomski kontroli, ekonomski odgovornosti, a da bi to preprečili, bomo morali vložiti napore in prej kot jih bomo in bolj kot bodo ti učinkoviti, bolj bo.

Kako dolgo bomo še podpirali nezmožnosti Crvene zastave s težkimi milijardami?

Toliko časa, dokler Crvena zastava ne bo postala kragujevska in srbska. To nam pa ustavni amandmaji omogočajo.

Ali je osebna potrošnja že narasla na račun družbene?

Ne, družbena potrošnja se v glavnem napaja iz osebnih dohodkov in raste skladno, investicije na področju družbene potrošnje pa se črpajo tudi iz drugih naslovov. Zadnja leta je družbena potrošnja rasla malce hitreje kot družbeni proizvod.

Ali so na osebno potrošnjo vplivala tudi posojila, ki so nam jih dale druge države? Ali smo ta posojila porabili za gospodarstvo ali tudi za dvig življenjskega standarda?

Ta posojila so posredno vplivala na standard, šla so v gospodarstvo, pa tudi v infrastrukturo. Investicije v gospodarstvu so vplivale na rast proizvodnje in produktivnosti, posredno na rast osebnih dohodkov, direktno pa posojila v osebno potrošnjo nismo prelivali.

Družbena in ekonomska reforma ni uspela, prav tako ne stabilizacija; kakšno bo ime tretjega ukrepa?

Mislim, da ne moremo reči, da družbena in ekonomska reforma ni uspela. Lažje bi rekli, da nam ne uspeva stabilizacija. Proizvodnja raste. Tudi standard raste, prav tako splošna potrošnja. Koliko je v tem fiktivnega, koliko živimo na račun standarda, ki ga bomo morali pokriti šele jutri, to je vprašanje, zaradi katerega moramo iti v stabilizacijo in v nekatere ukrepe. Izračunali smo, da 20 odst. standarda Slovenije temelji na kreditih, to se pravi, da že živimo jutrišnji standard, ustvarjamo pa še večerajšnje veličine. Potrošnjo uskladišči z realnimi možnostmi bo pa strašno težko. Zadnje dni sem dal delikatno izjavo, ko sem rekel, da je treba ustaviti investicije, če nimajo kritja, pa sem dobil politični bumerang. Mislim, da ni nobenega argumenta, da bi morali vsak na svojem koncu opravičevati tiste obsege potrošnje, ki smo si jih zgradili bolj na osnovi želja kot pa na osnovi realnih možnosti, in sicer tako v Jugoslaviji kot tudi na domačem pragu. Menim, da stvari še niso tako kritične, lahko pa postanejo, če bomo nadaljevali s temi trendi in disproporcijami.

Tega odgovora ne morem sprejeti, zahtevam pa tudi konkretnije odgovore o socialnih razlikah. Zelo rad imam ostre in provokativne diskusije. Neki tovarnik je zelo poslošno rekel, da smo v 25 letih samo pisali in govorili, naredili pa nismo ničesar. Ne trdim, da smo karkoli naredili, ampak rečem vam: prihodnjih petindvajset let je najin, naslednjih deset pa samo še vaših.

Tu je treba načeti vprašanje v zvezi z našimi kadri, ki odhajajo v tujino. Mislim, da je to problem, ki je v zvezi z vrsto vprašanj, katera smo danes obravnavali, in sicer od socialne politike do učinkovitosti nadzora. To je zelo resno vprašanje. Poglejmo strukturo kadra, ki odhaja v tujino. Zunaj Slovenije je nad 50 odst. visoko kvalificiranih moči, Italijani pa jih imajo samo 8 odst. in Turki 12 odst. Kaj to pomeni? Mislim, da se moramo ob tem zamisliti, ker bomo v nasprotnem primeru imeli 80 odst. kvalificiranih ali visoko kvalificiranih ljudi zunaj, sami pa bomo morali zaradi politike osebnih dohodkov najemati nekvalificirano, nesporno delovno silo z drugih področij. To navajam kot opravičilo prejšnje

KAKŠEN
BO
NAŠ
JUTRIŠNJI
SLOVENSKI
DAN?

ALI SE BOMO V RESNICI ODREKLI
SOCIALIZMU?

Delavski razred - kaj?
Zveza komunistov - kakaj?

KAJ SE BO GODILO S SPROSTITVILNO PRIVATNO INICIATIVO OB NEUČINKOVITOSTI DRUŽBENE KONTROLE?

KAKO HAVRETI POTEVČEVANJE SOCIALNIH RAZLIK?

KAKO ZAGOTOVITI VSAKEMU DELOVNIJU ČLOVEKU ŽIVLJENJSKI MINIMUM?

VPRASHANJE OSEBNE ODGOVORNOSTI,
ODGOVORNOST OSEB NA VODILNIH POLOŽAJIH

DO KDAJ BOMO TRPELI GOSPODARSKI KRIZINALIT?

VPRASHANJE PREDNARAJA NIBULSKE DELO

ALI SE NI OSEBNI STANDARD DVIGNIL NA RAČUN DRUŽBENEGA?

KULTURA,
BRANST,
ŠOLSTVO V SLOVENSKEI DRUŽBI

te, da je treba biti ravnotežen. Ne smemo naseti radikalnim pozicijam, ker nas bo to zavedlo v položaj, iz katerega bomo težko izvozili. Samo en podatek naj navedem kot del odgovora na to vprašanje. Tudi v Sloveniji je bila izvedena anketa — važni sta bili dve vprašanji: ali se zavzemati za hitrejši ekonomski in splošen napredok ob tem, da delamo večje razlike v osebnem, ali smo za razpore v osebnih dohodkih, čeprav bomo vsi skupaj slabše in počasneje napredovali. Zanimivo, da je večje število akcentiranih odgovorilo na drugo vprašanje. Rajši počasi napredujemo z manjšimi razponi med osebnimi dohodki. Tu je spet neka druga dimenzija, ob kateri se lahko vprašamo: koliko časa lahko počasneje napredujemo od drugih in ostanemo avtonomni?

Te analize in vsi podatki govore, da so zelo pomembni razlogi v odnosih, možnostih za uveljavitev, česar ne bi smeli zapostaviti.

Ali je v socializmu zdravstvenemu področju prepuščena privatna iniciativa? Če je, v koliki meri in kakaj?

Naj navedem nekatere argumente tistih, ki pravijo, da je to privatna zadeva: ljudem, ki delajo v zdravstvu, je treba dati možnost in pravico, da delajo privatno; na ta način je več možnosti za več kapacitet; tako bi zajemali del denarja, ki ga je pri nekaterih ljudeh precej; usluge bi bile boljše, učinkovitost večja itd. Mislim, da gre za izrazito področje enakosti, humanosti, področje, ki je zelo pomembno za uresničitev socialističnih odnosov. To je eno redkih področij, kjer je obveljalo načelo, da dajemo prispevek iz osebnega dohodka po svojih zmognostih in dobivamo toliko, kolikor je treba. Nastale bi strahovite razlike in hudi konflikti, če bi prišlo do tega, da bi to postala stvar privatne iniciative. Sem pa za to, da se odpravljajo zveze, kuverte tam, kjer so še, ker to omogoča razlike tudi danes, ko privatne prakse ni. Mislim, da si moramo prizadevati za več kapacitet, za boljše usluge, za večjo učinkovitost in ne nazadnje tudi za samoupravni položaj celote, ker bo le na ta način več osebnega zadovoljstva, več stimulacije pri delavcih v zdravstvenih službah.

Človek je poglavitni faktor razvoja. Pri tem je razen njegove strokovne sposobnosti mišljena osveščenost, njegova zavest. Kakaj razlike? V Nemčiji je naš delavec-zavestno visoko produktiven doma pa ne.

S prvim delom vprašanja se v celoti strinjam, drugi del pa po mojem ni ustrezen zaradi tega, ker ga povežemo z zavestno produktivnostjo, kar ni ista toleranca, ker je produktivnost v veliki meri posledica stopnje razvitosti proizvajalnih sil in v manjši meri zavesti. Razen tega pa iz dogovorov vemo, da je problem odhajanja v inozemstvo ne samo problem zavesti, ampak v marsičem tudi drugih razlogov. Končno velika večina naših delavcev zavestno želi priti nazaj, hoče v Jugoslaviji produktivno delati, ob ustreznih pogojih seveda.

Socialistični ideali: ali govorimo o borbi za ideale ali o borbi za realne cilje?

Mislim, da gre za oboje, za ideale kot nekaj dolgoročnega in za bolj realne cilje, ki si jih postavljamo vsak dan.

Ali so se borci v NOB borili za to, kar imamo danes?

Za nekaj tega, kar imamo danes, so se prav gotovo borili, za vse pa ne.

zvonovi zvonijo

Mnogokrat smo na tem mestu opozarjali na nenehoma prisotno politizacijo religioznih hotenj, ki so, čeprav morda nehoti, zavijala naša uganjanja v neznanje, pa preteče nelagodje. Utrujajoče poravnave konfliktov, ki smo si jih prizadevali »enkrat za vselej« odpraviti, traja še danes; vzrok je dokaj preprost: analiza verskega tiska nas ne more pripeljati do sklepa, da Cerkev opravlja poslanstvo, ki ločeno od ostalih družbenih institucij, skrbi za človekov dušni blagor. Potrditev teh besed najdem v analizi zadnjih treh let pisanja Družine.

Odtajanje sredi petdesetih let je pokazalo intenziven razvoj delovanja katoliške cerkve. Iz brez-kompromisne ločitve Cerkev in države se je rodila situacija, v kateri je ateistični del, da bi pokazal dobro voljo, moral sprejeti dialog s Cerkvijo, dasi je bilo gotovo, da razgovor nikamor ne vodi, da pomeni le vztrajanje na dognanih pozicijah, ki jih je nemogoče revidirati. Meditiranje pa je privedlo do poskusov, ki smo jih po tej »odtalitvi« odnosa lahko pričakovali: zahteve po nevtralnih šolih, ki so bile včasih le latentne, so privrele na svetlo. Apostolski administrator Janez Jenko se je o zadevi na široko razpisal 27. septembra lani v Družini (ob 16. členu zakona o pravnem položaju verskih skup-

nosti). Jasno nam je, da more Cerkev iskati področje dela na etičnih in moralnih vprašanjih, ki ji praviloma posredujejo družina in šola. Zagotovitev ugodne pozicije v izobraževalnem sistemu pa pomeni vstopnico za delo z oblikovanim, zrelim človekom. Kategorični imperativi, ki vejejo iz pisanja J. Jenka in ostalih avtorjev (glej Družino 1970, 1971), postavljajo naše posvetno vodstvo v situacijo, kjer nejasne besede pomenijo pristanek na cerkvene zahteve, odločen ne pa na drugi strani porodi nove zahteve po dialogu med vernimi in nevernimi; z besedami cerkvenih krogov to predstavlja željo po nadaljnjem kontaktiranju z vodstvom Zveze komunistov. Želje namreč z enkratno zavrnitvijo ne moremo odstraniti. Zato je toliko bolj razumljiv tok dogodkov po letošnji akciji CK ZKS, ki je obsodil uvodnike Družine. Sicer lahko CK ZKS prizna, da akcija nikakor ni bila preuranjena, ker smo jo komunisti dalj časa pričakovali, vseeno pa se pojavi vprašanje: kam sedaj? Vprašanja verskega tiska, verskih oddaj na radiu in televiziji, nevtralne šole, ne ateistične ne religiozne, in podobno, so ertana z dnevnega reda. Vendar zagon, ki ga je čutili med cerkvenimi krogi, zagotovo še traja. Tokrat bo akcija verjetno

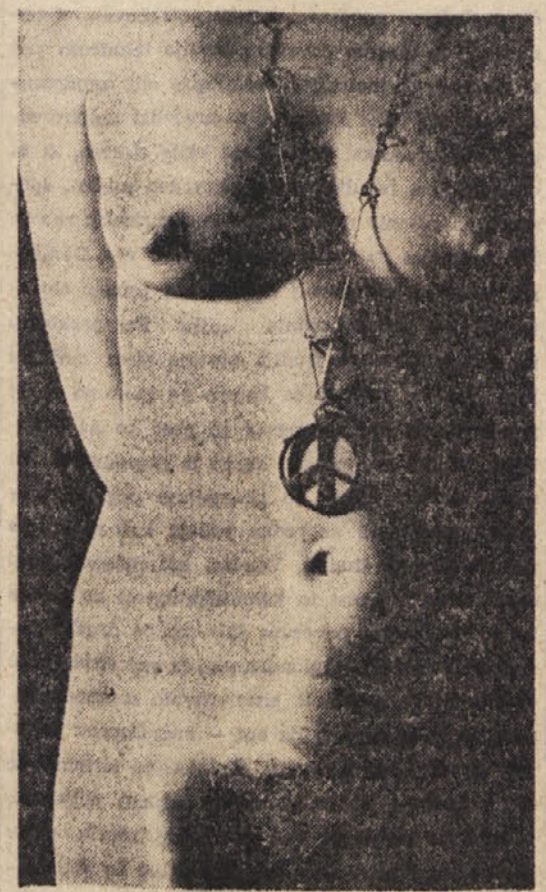
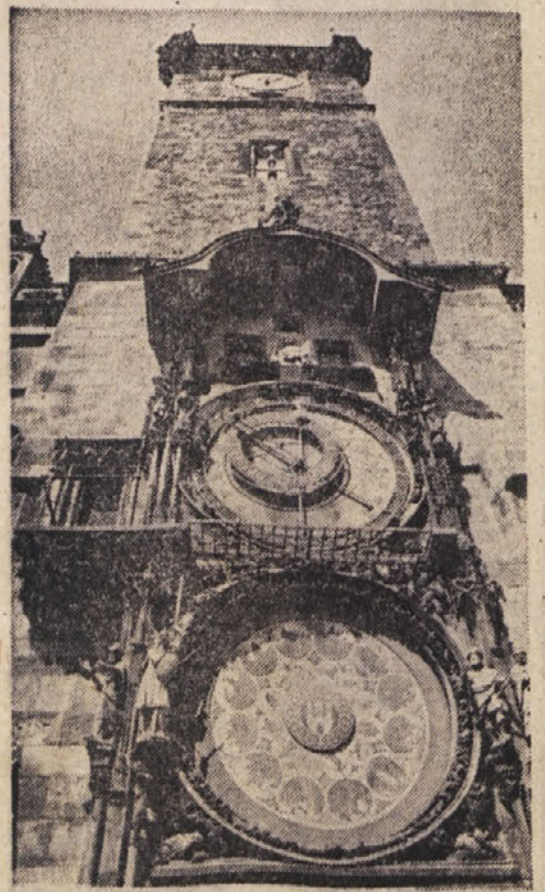
bolje pripravljena. Kajti ne morem se otresti občutka, da se Cerkev nikoli ni odpovedala pozicijam, ki jih je nekoč imela. Veliko področje delovanja je namreč z ločitvijo od države izgubila. Dojela je (Cerkev), da so izhodišča sil v naši stvarnosti različna. Ni pa nujno, da so cilji, socialistični cilji, sporna točka. Političnega nasprotstva na verski podlagi je krivo dejstvo, ki se večkrat pojavi: namreč, naj se v izgradnji socialistične družbe istočasno vzpostavijo pogoji za odmiranje religije. Tako rekoče nesmiselno je razpravljati o tem. Ustava SFRJ namreč vsem zagotavlja svobodno izbiro prepričanja. Dilema je torej skonstruirana. Propagandni apel na ljudi pa vseno deluje. Zato mislim, da pristanek neke institucije na dialog s Cerkvijo v vsakršnem oziru pomeni le dajanje koncesij Cerkvi. Družbena skupnost ne more iztržiti ničesar, kar ne bi že imela. Potrjuje le demokracijo, kar pa je v tem primeru prej škodljivo kot koristno. Demokratizacije si namreč ne moremo zamisljati kot stanje, kjer vsakdo deluje tako, kot mu ustreza, ampak kot družbeni položaj človeka, ki ga v njegovem delovanju varuje zakon. Prav v primeru Družine pa ugotovimo nasprotno. Strpnost, ki si je vsi želimo, je zagotovo najboljša rešitev. Toda reakcije na takšne in podobne cerkvene poizkuse bodo vsekakor močnejše kot dosedaj. Vsaj praksa nas tako uči. D. Zbašnjak

o skrbi, melanholiji in realizmu

Od besov do kolportajžnih romanov. Od resničnega človeka iz lastnega utemeljevanja do vzporednega humanizma in do nespoznavnosti. Najprej smo čutili vso neuresničeno romantiko iz polpreteklosti, ki se ne bo nikdar več vrnila, vso mučno težo samospoznave, vso ničnost, nastajajočo v času. Potem je prišla nostalgija, občasi obup, skoro trma, in navsezadnje smo občutili v celoti pritiskajoči realizem, smo dojeli vsakdan, smo se zamislili nad eksistencialno hermeneutiko. Bit nam je bila samoporočanje, vendar je samoporočanje uresničevalo ničnost. Bolj ko smo se v strukturi zavesti spoznavali, bolj smo živeli v zavesti, da nepreklicno, a počasi in vede umiramo. »Mi«, praktični subjektivni dejavniki, »mi« delavci, »mi« absurde transcendentne množice, ki ubijamo v sebi še najmanjšo, še najneznačajnejšo kal mitologije. »Mi« morilci in samomorilci. »Mi«, ki smo svoja eksistenca, a ne bomo nikdar pobegnili iz svobode. Koliko težkih, tisočletnih besed za eno samo metafiziko in koliko kraljevskih kuhinj za realistične struparje! Skozi eksistenco vzdržujemo transcendenco, v skupnih dekadencah skušamo razvozlati uganke in šifre, goli, vsak s svojim Jazom.

Razsvetljena predstavitev? Kdo kliče med predmeti, daljnimi težišči? Kdo bi rad postal medij, uspavan v lastni bitnosti? Če skritost razvozlja resnico, se um spreminja v večsistemo, se na obeh straneh sveta uničita smrt in svetloba. Pojmovne slike so v pozabi, kajti samota sije iz ničnosti in absurda. Kdo kliče torej naše ime, kdo v končnem bistvu vpraša lastno vest, kdo iz apriorizma išče socialni egoizem? Vrednote usahnejo v prevaranem trenutku.

Vendar so vrednote pomembne le tedaj in samo tedaj, ko človek spozna svoje v sebi zakrito omogočanje, ko se odpove spekulativnemu obstoju, ko je kratka sposoben spregledati lastne transcendentne možnosti, to je lastno vero v so-človeka in svobodo. Red vrednot pa je zdaj lahko bodisi absoluten bodisi relatičen, torej so vrednote v nenehnem spreminjanju, so nekakšna — zakaj nekakšna, mar ni človek končen, smrten? — dialektika čustev, vere ali zaupanja. Borba proti spekulaciji še zdaleč ni končana, a človek-subjekt si postavlja kot zazrcalno sliko predse nenehno nove iluzije, simbole, vrednote, da bi se spoznal nad seboj, da bi oslepel v resničnosti Nicola Abagnano in Miguel Unamuno. Govoreči dvom v življenje se je končal v melanholiji, včasih celo v obupu, želje so hkrati idealizirane in stvarne. Ogledalo smrti odsvita možnost in svobodo.

ob najnovejši dolarski krizi

Dolar je v krizi. Ameriške zlate rezerve so že pod kritično točko. Po vsem svetu so na najnovejši ukrepe Nixonove administracije hrupno reagirali. Kar se tiče gospodarskih ukrepov ZDA na splošno, bi lahko rekli, da so precej podobni našim stabilizacijskim ukrepom, ki pa nimajo takšnega svetovnega odmeva. Zaradi posebnega položaja, ki ga imajo ZDA v svetovnem gospodarstvu, in še posebej delov v mednarodnem plačilnem prometu, pa so ti ukrepi pomembni za ves svet in tudi za nas.

Prve novice, ki so nas dosegle, so govorile o odpravi konvertibilnosti ameriškega dolarja. Valute, ki jih danes proglašamo za konvertibilne, imajo torej lastnost deviz ne konvertibilnosti v poslih mednarodne menjave blaga in storitev. Tudi dinar ni popolnoma nekonvertibilna valuta, saj lahko omejeno vsoto denarja konvertiramo v katerokoli tujo valuto, bodisi doma v pogojih deviznega režima ali v tujini po dnevnem tečaju. Torej lahko dinar označimo kot omejeno (delno) valutno moneto.

Valut z zlato konvertibilnostjo danes ni več. Ob veliki gospodarski krizi v Rooseveltovem New Dealu je tudi dolar izgubil zlato podlago. Pač pa je dolar na Breton-Woodski konferenci, kjer je bil položen temelj mednarodnih monetarnih odnosov po II. svet. vojni, dobil kot denar gospodarsko najrazvitejše dežele poseben status rezervne valute, ZDA pa so se obvezale dolarje, ki so v nacionalnih monetarnih rezervah, zamenjati za zlato na zahtevo države — imetnika. Tako je dolar nadomestil zlato v funkciji svetovnega merila vrednosti; paritete nacionalnih valut so izražene v odnosu do dolarja, in sicer kot relativno fiksni tečaji v okviru intervencijskih točk. To pomeni, da je dnevna vrednost valute lahko višja ali nižja od določene paritete, pač odvisno od trenutnega stanja ponudbe in povpraševanja. Kakor hitro na postane razmerje med ponudbo in povpraševanjem tako, da prizadeta valuta v odnosu do dolarja kotira previsoko (zgornja intervencijska točka) ali prenizko (spodnja intervencijska točka), pa intervenira mehanizem mednarodnega denarnega sklada (IMF), ki v sodelovanju z nacionalno banko prizadete države na svetovnem denarnem tržišču prodaja ali odkupi večjo količino tiste valute in tako vpliva na ponudbo in povpraševanje. Marža, torej razpon med uradno pariteto in intervencijsko točko, je 0,75 % navzgor ali navzdol.

Mlade dežele so se krepile (sker hitro), Amerika je slabela (sicer počasi, a zanesljivo). Programi vojaške pomoči, obsejni znanstveni načrti, vedno močnejša vojaško-politična ogroženost v svetu z Vietnamom na čelu, torej varnostni ventil razvitega kapitalističnega gospodarstva v dobi imperikalizma, ki vselej zagotovi dovolj veliko povpraševanje na trgu za plasiraneje hiperprodukcije, ki so vodili v vedno hujšo inflacijo.

Pomemben faktor v mednarodnih odnosih so tudi »vroči dolarji«, ameriški spekulativni kapital, naložen v Evropi, pretekajoč se iz države v državo v lovu za najvišjo obrestno mero oz. dobičkom. Najbolj plodna tla je našel v Zah. Nemčiji, saj je to danes gospodarsko najbolj perspektivna evropska država. Ko so se Nemci ukvarjali s problemom previsoke aktivne v plačilni bilanci in nakazali možnost revalvacije, je ta kapital povzročil ogromno povpraševanje po

marki. Nemška banka je v skladu z določili IMF dolarje kupovala, toda pritisk je bil prevelik, tako na dolar kot na marko, le v obratnih smereh. Prva revalvacija marke je imela bolj notranje vzroke, hkrati pa je reševala dolar. Oh drugem pritisku, za kar je bila povod neprevidna Brandtova izjava o morebitni ponovni revalvaciji, je bil za marko uveden drseči tečaj, kar pomeni, da se odpovedujejo delovanju mehanizma intervencijskih točk ter lahko marka prosto drsi. Ker so hkrati revalvirale druge evropske valute, to praktično pomeni devalvacijo dolarja.

Svetovni monetarni sistem, zgrajen na moči in ugledu dolarja, je le še razvalina. Toda ti dogodki sedaj niso le slučajni, so le nujnost razvoja v preteklih letih. Zato so bili na konferenci IMF v Kopenhavnu 1970 sprejeti prvi obrisi novega monetarnega sistema. Čeprav ima zlata valuta še mnogo zagovornikov, je le bil storjen korak v še večje oddaljevanje od malikovanja zlata. Nova mednarodna denarna enota je knjižni denar SDR (special drawing right s); pomeni posebno pravico črpanja sredstev pri IMF in kot tak del racionalnih monetarnih rezerv, enakopraven zlato in do nedavnega dolarju. Nov monetarni sistem, zavrt še v meglo skrivnosti in ugibanj, bo vstal iz pepela dolarja.

Svetovno gospodarstvo je preko tržišča medsebojno tako povezano, da nobena država ne more ostati indiferentna ob tako pomembnih dogajanjih. Tudi Jugoslavija je ob vse večjem vključevanju v mednarodno delitev dela dovezna za svetovne pretrese. Kakšne bodo za nas končne posledice in kakšne ukrepe bi bilo dobro sprejeti, je sedaj še težko reči. Pomembni so predvsem med našimi dolarskimi rezervami in dolgovi, našo menjavo z ZDA ter ob našem nastopu ZDA na mednarodnem tržišču. To so neposredni faktorji, posredno pa smo prizadeti kot mnogo drugih držav zaradi negotovosti in sprememb v monetarnih odnosih.

V primeru, da ostane odnos dolar-dinar nespremenjen in da druge valute revalvirajo, pomeni to večjo konkurenčno sposobnost naših izvoznikov na tržiščih revalviranih valut, seveda pa se bodo našji dolgov in terjatve do tistih držav povečali. Ker so te države naši pomembni zunanjetrgovinski partnerji, do katerih imamo tudi največjo pasivo (ZR Nemčija), bi pomenilo to možnost uravnovešenja in plačilne bilance z njimi.

Če pa dolar dejansko devalviraa ali njegova vrednost zaradi tečaja pade, pomeni to predvsem olajšanje za naše dolgove. Naše dolarske rezerve, ki bi s tem trpele, verjetno niso tako velike, da bi škode zaradi njih presegle koristi zmanjšanja dolgov. ZDA ne spadajo med naše najpomembnejše partnerje v zunanji trgovini, vendar je bila naša bilanca uravnovešena. Nekatere naše solidne izvoznike ti dogodki in ukrepi prizadenejo, kar ima nezaželene posledice v našem gospodarskem življenju. Na tržiščih manj razvitih držav, ki so za naš izvoz najpomembnejša, pa nam cenejši dolar lahko povzroči obilo težav.

Do novjših poročil se položaj na svetovnih borzah umirja. Dolar se je nekoliko približal stari vrednosti, spekulanti so v glavnem končali svoje posle. Ne glede na to, če se bo položaj docela pomiril ali pa je to le zatijše pred nevihto, pa je jasno, da so temeljite spremembe mednarodnih monetarnih odnosov le še vprašanje časa.

DAVORIN KRACUN

Univerza ima v izobraževalnem sistemu dvojno vlogo. Njena funkcija je v reproduciranju znanja in v razvijanju novih spoznanj. Če kritično analiziramo vlogo univerze pri vzgoji znanstvenega kadra, najetimo na celo vrsto problemov. Problem nastopi že ob vpisu, kako se bo študent usmeril, ali bo vztrajal pri odločitvi tudi med študijem in po njem. Razumljivo je, da bo le manjši procent študentov sposoben za usmeritev v znanstveno dejavnost. Za ilustracijo, kakšno je trenutno stanje pri nas, naj navedem podatek, da se danes v svetu predvideva en doktorat na šest diplomiranih (1:6). V Jugoslaviji je zaenkrat o razmerje 1:50. Danes namreč naš študijski sistem tudi tisto majhno število študentov, potencialnih znanstvenikov, obremenjuje z velikim številom ur iz katerih za te študente nepotrebnih predmetov (na primer veliko število ur pedagoških predmetov na fakultetah za humanistične vede, ru-

specifična problematika vzgoje znanstvenega kadra pri nas

ličnih strokovnjakov). To metodo profesor »vsilji« študentom, ki jim prav zaradi omenjene nezmožnosti svobodnega mišljenja postaja nekritično vodilo, kar je v nasprotju s spoznanjem, da je ena od bistvenih funkcij univerze v današnjih družbah, da je univerza vir kritike in kritični potencial. Družba se namreč z ozkim gledanjem navdušuje nad tistimi, ki so ji funkcionalno koristni in podpirajo nek sistem. Ta »potreba« družbe in neosveženost študentov (za katero smo pravkar ugotovili vire nastanka) rezultirana pri študentih tehnike drugače kot pri študentih humanističnih ved. Ozka specializacija, ki se forsira na tehničnih fakultetah, je potencialna nevarnost, da postaja študent specializiran tehnolog, usmerjen v sožitje med navdušenjem nad poklicem in ravnodušnostjo do njegovega namena, razpet med poklicno podjetnostjo, močjo in odgovornostjo nad tehnološkimi vprašanji in neodgovornostjo pri vprašanjih gospodarskega, družbenega in kulturnega uveljavljanja; lahko bi ga označili kot »inteligenco« brez idej. Pri študiju humanističnih ved pa prihaja do zanimivega paradoksa. Kakor bi namreč moral biti študij po značaju vede vsestranski, sposoben za kritiko, dialog in konfrontacijo, po značaju študija zapada v mrtvilo, pasivizacijo in faktografijo.

Ugotoviti moramo, da je marsikatera izmed idealnih oblik vzgoje znanstvenega kadra že vnesena v statute vseh fakultet in se tudi v praksi izvaja (seminarsko delo, študijska praksa, svobodne katedre itd.). Problem je v neosveženem pristopu študentov k tem nalogam, ki je največkrat ignorantski in se izrodi po liniji najmanjšega odpora. Vzrokov je več. Marsikdaj se profesorju samemu seminar izrodi v navadno predavanje. Velikokrat profesorji sami forsirajo predavanje pred seminarjem, bodisi direktno ali indirektno. Zelo destimulativno delujejo tudi prenatrpani študijski programi, po katerih so študentje marsikdaj okupirani več ur na teden kot pa delavci ali uslužbenci.

Prav oblike seminarskega dela zahtevajo največ študentovega samostojnega angažiranja in mišljenja ter tako zahtevajo, da porabi zanje največ prostega časa. Dosežki seminarskega dela navadno niso tretirani enakopravno z rezultati izpitov, na katerih se zahteva absolutno znanje predavanega. Tako se di študentom pomembnejše pripravljati se za izpite, to se pravi predvsem pasivno sprejeti neko podano znanje, ki je za profesorja absolutna resnica. To spoznanje odvrača študente od poskusov kritike in dialoga s sprejetimi resnicami ali od kontrole predavanega po literaturi, kar je zanje včasih tudi bolje. Tako lahko govorimo v najbolj prečihih primerih celo o manipuliranju profesorja-znanstvenika s študenti, njegovimi potencialnimi nasledniki. Marsikdaj se ta odnos še očitneje manifestira na naslednji stopnji, ko profesorji odločajo o sprejemu asistentov. Tu mora biti profesor moralno res dovolj močna osebnost, da sprejme za asistenta študenta, ki mu je ves čas študija oponiral s konstruktivno kritičnimi pripombami. Skrajna stopnja manipuliranja s študenti je prišla na dan na letošnjem Pogovoru o delovnem statusu študenta na pravni fakulteti v Ljubljani in lepo kaže, kam lahko pripelje neosveženost študentov. Neki profesor je namreč povedal, da se na neki tehnični fakulteti v Ljubljani dogaja, da morajo študenti delati za profesorja, ki potem te izdelke proda pod svojim imenom. Je pa tak primer tudi jassen indikator krize, ki je bolj značilna za tehnične fakultete. Zaradi prevelikega povečanja pomena rutinskemu največkrat manualnemu delu trpi študentov čas, volja za raziskovalno delo in predvsem sposobnost samostojnega razmišljanja.

JURE MIKUZ

Stanje prijav novincev za vpis na Visokošolske zavode v Mariboru na dan 31. 7. 1971

	31. 7. 1970			31. 7. 1971			Razlika 1971:1970			Struktura		
	izredni	redni	skupaj	izredni	redni	skupaj	izredni	redni	skupaj	4:1	5:2	6:3
VEKS I. stopnja	418	464	882	395	545	940	-23	+81	+58	94	117	107
VEKS II. stopnja	51	227	278	58	166	224	+7	-61	-54	113	73	81
VAS	15	10	25	30	15	45	+15	+5	+15	200	150	180
PA	158	43	201	156	71	227	-2	+28	+26	99	165	113
VPS	76	126	202	110	238	348	+34	+112	+146	145	189	172
VTS	250	450	700	375	377	752	+125	-73	+52	150	84	107
SKUPAJ:	968	1.320	2.288	1.124	1.412	2.536	+156	+92	+248	116	107	110
VSOD Kranj				25	45	70						
VSI:	968	1.320	2.288	1.149	1.457	2.606						

vpisne variacije

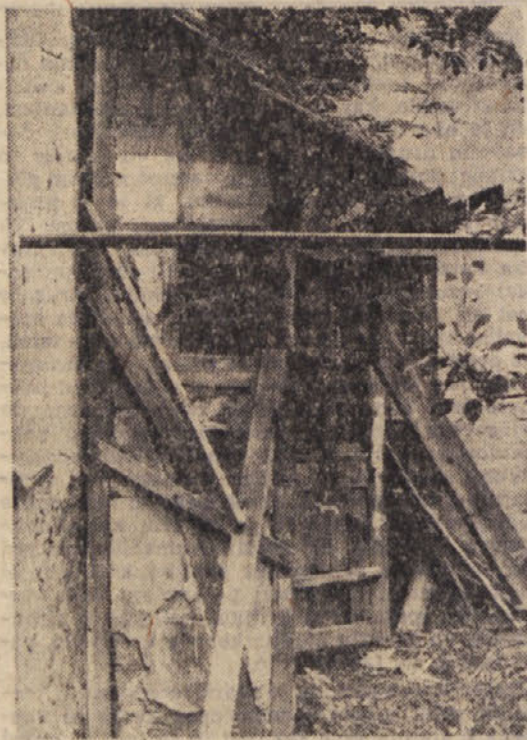
Na združenju visokošolskih zavodov smo povprašali po številu prijavljenih slušateljev — možnih kandidatov za vpis na mariborske višje šole in eno visoko šolo, in sicer za študijsko leto 1971-72. Iz priobčene tabele je razvidno, da število izredno vpisanih študentov stalno narašča, v čemer posebno prednjačita VEKS in VPS. Tako se je npr. na visoki ekonomski komercialni šoli število doslej oddanih prijav za redne študente glede na preteklo leto zmanjšalo za -23, medtem ko znaša ta vrednost za izredne študente kar +58. Res je, na II. stopnji je stanje nekoliko drugačno — v prid rednim študentom, kar pa situacije bistveno ne spremeni.

Podobne razmere so tudi na višji pravni šoli, kjer se je letos prijavilo 34 rednih obiskovalcev več kot preteklo leto, število izrednih pa se je povečalo kar za 112. Tudi pedagoška akademija ne zaostaja: število rednih slušateljev se je sicer na tej šoli zmanjšalo za -2, medtem ko je število onih, ki žele študirati izredno, naraslo kar za +28. Povsem drugačna struktura je na višji tehniški šoli. Število prijav za redne študente je tu najbolj naraslo — za +125, po drugi strani pa je množica onih za izredne močno usahnila: zmanjšala se je kar za -72 prijav.

prednost kurz-nega sistema

Preteklo šolsko leto je minilo v znamenju reforme študija na VTS in na VAS, a tudi na ostalih šolah. Posebno zanimiv učni program je bil namenjen študentom prvega letnika elektro oddelka na VTS. Uveden je bil kurzni sistem predavanja, da bi študente čimprej in čimbolj osvojili obsežno gradivo. Ta sistem je zelo podoben sistemu, ki se že več kot 10 let prakticira v Ameriki.

Kurzni sistem je imel mnogo sorodnikov in jih ima še sedaj. Le-ti so v njem našli sorodnost s povojnimi tečajji za »strokovno« usposabljanje. Tudi med

študenti so se našli nasprotniki, ki so se zbal za svojo akademsko svobodo. To je do neke mere točno. Navezanost na knjigo je bila popolna za tiste, ki so hoteli izkoristiti prednosti kurznega sistema, rezultati pa, ki so vidni že sedaj, so več kot zadovoljivi. Zakaj? Kurzni sistem je omogočil, da se med letom lahko opravijo tudi izpiti, ki niso predpisani za vpis v naslednje šolsko leto. Izpit se namreč v tem sistemu razdeli na kurze. V vsakem kurzu se pišejo poprečno štiri kolokviji (število je odvisno od predmeta). Predmetno gradivo se razdeli, s tem pa tudi količina gradiva, ki ga je potrebno obvladati, nato pa se del za delom prizna za izpit. Dejstvo je, da raje in lažje študiramo gradivo, ki je razdeljeno na poglavja in ga je torej na obsegu manj.

Ne smemo pozabiti tudi na to, da gradivo, ki ga doma študiramo, poslušamo tudi na predavanjih, to pa teoretično pomeni, da bomo za študij potrebovali manj časa. Ali ni na ta način lažje študirati? Gotovo je.

Ze sedaj je precej študentov, ki imajo opravljene vse izpite iz zadnjega šolskega leta, kar se do sedaj še ni zgodilo. Zato je potrebno ugotoviti, da je kurzni sistem uspešen (do sedaj še sicer v manjšem obsegu), saj so študenti pričeli vse predmete obravnavati enakopravno in se niso orientirali le na pogojne izpite, kot je veljalo doslej.

Kako je potekalo študiranje za vse študente prvega letnika elektro oddelka, se za sedaj ne bi moglo točno reči. Počakajmo še kakšen dan, da se opravi ustrezno anketiranje.

Poglejmo, kaj je o novem sistemu rekel študent, ki ima vse opravljene izpite: »Nekateri profesorji se ne drže navodil učnega programa, ki velja za kurzni sistem. Objubljen prosti tedne med dvema kurzoma, ki so namenjeni za izpite, namreč izkoriščajo za opravljanje zamujenih kolokvijev. Kolokviji se morajo pisati med predavanji in zamujanje ne sme biti tudi s strani predavateljev. Tudi skrip-

ta morajo biti pripravljena takoj na začetku kurza. Vsi se strinjamo, da je kurzni sistem dober, a študentje smo zelo obremenjeni, saj praktično nimamo proste niti nedelje. Odmor je potreben vsakomur, a mi si ga ne moremo privoščiti, ker sicer zaostanemo pri študiju. Če iz kakršnih koli razlogov zaostanemo v kakem kurzu, v naslednjem nimamo časa, da bi nadoknadjali zamujeno in osvojili novo snov.»

Za študente prvega letnika elektro oddelka predavanja še niso končana, a vseeno pogledimo nekatere konkretne rezultate, dosežene s kurznim sistemom. Osip ni bil tako velik, kot bi pričakovali glede na prejšnja leta. Od 120 vpisanih študentov jih je spremljalo predavanja približno 90 — 95. V prikazani tabeli doseženih rezultatov so vrednosti opravljenih izpitov računane glede na število študentov, ki so spremljali predavanja (vse vrednosti so v odstotkih). Opaziti je moč, da so rezultati prvega kurza za slabši od drugega ali tretjega, kar lahko pojasnimo s tem, da so se v prvem kurzu študentje bolj ali manj prilagajali načinu predavanja profesorjev. Izjemo predstavljajo osnove elektrotehnike (III. kurz), morda zato, ker so bila v tem času na programu tudi predavanja iz splošnih električnih meritev I, kjer je bilo potrebno vložiti nekaj več naporov, zato pa so bili rezultati izjemni. To bodo verjetno najlažje opazili starejši študenti elektro oddelka. 26 študentov že ima opravljen izpit, 9 pa jih še mora delno zagovarjati teoretični del snovi ali opraviti laboratorijske vaje. Ostali študentje opravljajo izpit na klasičen način. Izpit iz splošnih električnih meritev predstavlja enega od težjih na elektro oddelku.

Osnove narodne obrambe je opravilo že 80% od vseh vpisanih študentov. Celoten izpit iz matematike (I in II po klasičnem sistemu) ima do sedaj 33 študentov, od katerih jih je 21 opravilo izpit samo s kolokviji.

Predmet	Matematika			Osnove elektrotehnike			Fizika	
	I	II	III	I	II	III	I	II
prisotni (%)	74%	74%	63	68	68	64,2	72	67
povsem oproščeni	22,1%	36%	52	52	22,7	36	30,1	42
naknadno opravili	14,9%	7,3%	1,3	1,3	19,3	1	2,4	7
skupno	37%	44%	53,3	53,3	42	31	32,5	49

Na vprašanje, kakšen bo kurzni sistem za novince elektro oddelka v naslednjem šolskem letu in ali se bo uvedel tudi v drugem letniku, je predstavnik elektro oddelka ing. Zenko odgovoril: »Naslednje leto nameravamo izvršiti nekatere spremembe. To leto je uspeh presejal pričakovanja glede na opravljene izpite, zato pa je nekoliko slabša poprečna ocena. Pri tem so bili študenti, ki so bili oproščeni pismenega ali ustnega dela izpita, prikrajšani z zadostno oceno. Dogajalo se je tudi, da je študent, ki je bil oproščen pismenega dela izpita, na ustnem delu odgovarjal prav dobro ali odlično, zato ni prišlo do izraza pravo študentovo znanje. V drugi letnik kurzega sistema ne moremo uvesti, ker imamo veliko honorarnih predavateljev.

Kurzni sistem na VAS se nekoliko razlikuje od onega na VTS. Zdi se, da ni tako popoln. Vsi predmeti se ne predavajo po tem sistemu. Razmerje med predavanji po kurzem in klasičnem sistemu znaša približno 3:1. Na VAS se piše mnogo manj kolokvijev kot na VTS in se ti tudi ne upoštevajo pri izpitu ne glede na rezultat kolokvija. Pišejo pa se zato, da bi študent dobil podpis.

Prednost je edino v tem, da se lahko izpit opravi, čim se konča kurz in ni treba čakati na konec semestra ali šolskega leta.

Preteklo leto je bilo v tem smislu še poskusno leto, a rezultati kažejo, da se bo kurzni sistem obdržal. Njegove prednosti so velike. Delati je seveda treba precej, sicer ni uspeha. Od profesorjev se zahteva maksimum, prav tako od študentov. Na elektro oddelku VTS je mnogo predmetov (31). Mislim, da bi bil kurzni sistem, ki ga uvajajo na VTS, še primernejši za šole, ki imajo manj izpitov, kajti v enem kurzu bi se obravnavalo samo predmet ali dva in obremenitev študenta bi bila manjša.

Prvi pomembni koraki v reformi študija so napravljene. Rezultati so ugodni. Truditi se moramo, da bomo spremembe čimbolj prilagodili našim razmeram.

možnosti novih oblik študija

Ko v našem izobraževalnem sistemu ugotavljamo krizo, ki je posebej boleča na področju vzgoje znanstvenih kadrov, se moramo zavedati, da je potrebno poleg iskanja rešitev v obstoječem modelu istočasno začeti pripravljati teren za uvajanje novih oblik študija.

Novo dimenzijo možnosti izboljšanja študija vnaša razrešitev problema interdisciplinarnega študija. Današnji statuti namreč s svojo nefleksibilnostjo onemogočajo študentu, da bi študiral na več fakultetah hkrati. Čeprav ugotavljamo, da bi bili ljudje, sposobni za tak študij, redki, v tem še ni vzrok, da jim ne dajemo nobene možnosti. Vzrok je v tem, da danes naša družba še ne potrebuje strokovnjakov z več področij, kar pa bo verjetno, če pogledamo po svetu, kmalu potrebovala. Omenim naj le idealno povezavo študija tehničnih ved s študijem psihologije, sociologije ali zgodovine znanosti itd. Tak študij bi namreč dal polnovrednega znanstvenika, sposobnega višje sinteze, ki bi ob odhodu s fakultete ostal napreden mislec, sposoben za rušenje mitov in starih, preživelih resnic. Naj spomnim na prizadevanja Ericha von Dänikena, ki se mi zdi dovolj ilustrativen primer človeka, ki mu takega znanja manjka. Pri problemu interdisciplinarnega študija obstaja sicer možnost kompromisne rešitve, za katero pa moramo takoj ugotoviti, da je neprimerna in prej ko ne škodljiva. Mislim na sočasne kurze iz soprodnega. Tu pride namreč lahko do premajhne poglobitve v drugo panogo, ki se vedno podaja kot aplicirana prvotni panogi študija. Vendar, kot rečeno, svojo eksistenčno možnost in komunikativnost bo dobila interdisciplinarna povezava šole, ko bo družba potrebovala človeka, diplomiranega iz več strok, tako da mu ne bo dajala le alternativnih možnosti zaposlitve in udejstvovanja aut — aut. Čeprav je torej zaradi birokratizacije obstoječega sistema še težko govoriti o konkretnih oblikah prijemov, ki naj bi pripeljali do interdisciplinarnih oblik študija, in čeprav smo do uresničitve še zelo daleč, se mi zdi, da so potrebne temeljite študije, ki naj bi z vseh aspektov osvetlile ta problem in ki bi med profesorji in študenti zbudile zanimanje za tak način študija. Priznati je treba, da dosežanja prizadevanja v tej smeri še niso rodila sadov. Rad bi nakazal nekaj možnosti, skozi katere in s katerimi bi sprožili in intenzivirali problem. Najbolj idealna oblika bi bila neka ustanova v okviru univerze, ki bi delovala kot center, to je, vir in interpret informacij, ki bi prek publikacij in sestankov študente različnih fakultet seznanjala z novimi oblikami študija, in to s komparativno metodo, oprto na podatke. Na sestankih študentov vseh fakultet bi morali vabiti tudi profesorje in ostale strokovnjake. Na teh sestankih bi lahko zainteresirani študenti izmenjavali izkušnje, do katerih so prišli bodisi pri samostojnem delu, pri delu z mentorji ali pa pri teamskem delu. Da bi tako teamsko in interdisciplinarno delo resnično zaživelo, bi bilo potrebno prevrednotiti študijske programe, kjer bi morali sodelovati zainteresirani študenti in profesorji. V takih študijskih programih bi lahko nakazali možnosti za kolektivno seminarsko delo ter v konsekvenci možnost za interdisciplinarni postdiplomski študij.

Zelo ilustrativno govori o tem, da je današnja nezmožnost vzgoje znanstvenega kadra na univerzi pri nas ozko povezana z dogajanjem v naši družbi, podatek, ki je bil objavljen avgusta 1970 v Delu. Če pogledamo, kolikšen procent bruto nacionalnega dohodka gre za raziskovalno dejavnost v Jugoslaviji, ugotovimo, da naša država ne pride med prvih osemnajst držav v Evropi, ker je pri-

malna. Prepotrebno sodelovanje tistih strokovnjakov, ki delujejo izven njenega okvira z univerzo, pa je pri nas ponekod zaenkrat še neizvedljivo. Evidentno so velike koristi, ki bi jih imeli študenti z občasnimi predavanji znanstvenikov, ki delujejo po ostalih institucijah v republiki ali državi, pri izmenjavi med univerzitetnimi profesorji različnih univerz ter še posebej pri mednarodni izmenjavi znanstvenikov. Ker gre v okviru današnje oblike univerze pri pogledih na to vprašanje v nekaterih primerih še za zelo primitivno gledanje (neredko je vzrok, da ne pride do take izmenjave »znanstvena ljubosumnost« ali »neortodoksnost« nekega znanstvenika, kar pa se največkrat zakrije s težkim finančnim položajem univerze), o teh stvareh ne bom govoril, ker bi se verjetno pokazalo, da so glavna gibala krize na univerzah pri nas prav osebna nasprotja med znanstvenim kadrom, ki deluje na istem področju na univerzi in izven nje. Prepričan sem namreč, da je v takem položaju težko govoriti o možnostih rešitve, saj je treba spremeniti gledanje družbe na vlogo univerze. Edina možnost, ki ostaja na študentih, je, da v sodelovanju s profesorji koncipirajo nov sistem, katerega rezultat bo svobodna univerza, možna podreti okvire družbe, ki jo utesnjujejo, ter si s svojo brezkompromisnostjo zagotoviti tisto mesto, ki ji pripada, in se tako z novo kvaliteto vključiti v sodobni svet.

JURE MIKUZ

B. Cerin — Tudi tu živijo ljudje

4. Pomen objektivacije in neofiguralka: abstrakcija in nadrealnost. Upor proti konvenciji:

ZMAGOSLAV JERAJ (1937) je uvedel tipološki prostor, v katerem je upodobil topografsko utopijo in individualno travmo, torej vase zaprt in imanentni svet, ki hoče biti drugačen, kakor je. Ta brezgodovinska pa je zdaj upor proti slehernemu eshatološkemu modelu, je proporcionalna razmejitve med danostjo resničnega in pridano fantazije. Slika kot celota je razbita na posamezne figurativne elemente, ki pa si ne stojijo v enotnih razmerjih, temveč so postavljeni v prostorske dimenzije, tako da dajejo lep videz različnosti. S tem pa so Jerajevi objekti (in figure) označeni, fabulativno-tematsko zapirajo svet v dimenzijo človeka. Ta Jerajev sodobni pristop k ustvarjalni viziji pa je po svojem bistvu že inovacija, je skratka nenehni začetek gledanja na koncu vidnega polja.

JOZE TISNIKAR (1928) je kot slikar samouk izhajal iz okolja sečirnice in iz evtanzijskih tematičnih struktur, kjer se predstava o resničnosti spreminja v spominjanje na smrt, v sporočilo, ki skuša biti splošno in posamezno hkrati: memento mori. Tematsko v Tisnikarjevem

slikarstvu ne vidimo nikakršne bolečine, celo prizadetosti ne, ampak lahko zasledimo le humanitarni princip, ki ločuje človeka od življenja. Tisnikar slika v hladnih tonih zelene, sive ali modre barve, s poenostavljenimi oblikami skuša pričarati videz človeka, ki na sliki sploh ni več človek, temveč je le predmet, mrtva stvar. Tu se Tisnikar dotika prve stopnje do nadrealnosti, čeprav še nenehoma ostaja v danosti resničnosti.

SLAVKO KORES (1924) je posegel s tipičnim slikarskim prijemom v tematično nadrealnost, ki jo pogojuje razdeljenost ali razcepjenost sveta na posamezne, vendar v enoto zgrajene dele. Heterogenost nadrealnih podob — najdešče sanjskih dogajanj, ki so se zaustavila za trenutek — je zlahka, s čimer hočemo reči, da je Koresovo slikarstvo sestavljeno iz resničnih figur tako, kot bi bile vstavljene v nadresničnost. Koresov subjektivni in umirjeni slog, zgrajen na tradicionalnih izkustvih o slikarstvu, se skozi očno tehniko uveljavlja v pravilnih, do kraja izdelanih proporcij. Koresova nadresničnost je tedaj studiozna nadresničnost, ki predmete in ljudi postavlja figurativno v statično določene prostore. Koresov prostor je statičen, v njem se gibljejo in dogajajo ljudje in predmeti, združeni v celovite, klasične slikarske podobe.

MARJAN REMEC (1937) zajema kritično rast in globino likovnega tkiva iz nadresničnosti, vendar le tako, da poskuša najti smisel obstoju in lastni tematiki. S tem se odreka historičnemu subjektu in se tematično podreja resnemu kultu, ki naj je brezvročen in celo nad-časoven. Zato je Remecovo slikarstvo metafizično slikarstvo, ki se sprti spreminja v nad-resnično ideologijo oziroma skuša skozi povezano kontinuiteto postaviti človeku — breztemeljnemu humanističnemu subjektu — daljni cilj. Seveda pa ta daljni cilj niti ni tako daleč, ker se skriva v sami spoznavi, torej v atributih vsega, kar je človeško. Predstava o nadrealnosti v Remecovem slikarstvu na ta način projicira svojo vsebino (svetlobo-obliko-figuro), skozinskoz je povezana s subjektom, ki nenehno zgublja tla pod nogami, ki je torej na robu med stvarnim in nestvarnim.

IDA BRIŠNIK-REMEC (1941) je preusmerila slikarski model in strukturo v obravnavanje svetlobnih teles. Prav pomen luči je pri Idi Brišnik-Remec osnovno izhodišče, ki ga ne usklajuje v perspektivnem prostoru, temveč ga podaja ploskovito, osebno in življenjsko skozi vidna dejstva in pojave, s tem pa že poudarja pomen samega gledanja, torej svet, ki še ni viden. Likovna abeceda Brišnikove ni abstraktna ali celo nerazumljiva, ker izhaja iz gledanja proti še nevidnemu polju. Zato so preseki med barvnimi ploskvami, ki delujejo barvito, pravzaprav prehod od sence k luči. Optična prevara naj bi uveljavila in iz-razila luč. Toda prav med lučjo in optično prevaro se zdaj uveljavljajo posebna različica. In ta različica, ki je gledanje, nas vodi k vidnemu polju.

RUDI KOTNIK (1931) je uveljavil plastični-slikarski izraz tako, da je posegel na območje abstrakcije, ki ni več obarvana subjektivno, saj nosi v svojem ustroju patino objektivacije. Kotnikovo plastično slikarstvo, ki temelji na tehnični obdelavi strukture kot celote, razgrinja pred nami gibanje skozi perspektivo, kar pa je videz, ker v bistvu Kotnikovi objekti ostajajo sami na sebi negibni, le vidimo jih lahko, kakor da bi se gibali. Prehod od slikarskega metiera k plastičnim-reliefnim končnicam je v pomenu same materialnosti, v armiranem platnu. Ta kakovostna novost ni izvirna samo zategadelj, ker bi bila zgolj in samo materialna, temveč predvsem udejanja likovne modele v nakazanih prostorih. Ti prostori so postavljeni vsak zase. Kaj jih povezuje? Patina objektivacije, ker objekti niso več povezani s svetom, ampak z dojemanjem vidnega polja. Zdi se, kakor da bi Kotnik naslikal čas v času. To je njegov estetični princip.

SLAVKO TIHEC (1928) je v nenehnem strukturno diferenciranem razmerju do kiparskih stilov, gotovo pa je od organoloških oblik do amorfno oblikovanih dinamičnih kompozicij oblikoval vidni prostor s telesnostjo tako, da je telo postavil v prostor z dinamizmom. Najizraziteje se je Tihec dinamično uveljavil binarno: s simbolom in s konstruktivno strukturo, to se pravi, s tematsko navezanostjo na čas in z dograjevanjem prostorskih dimenzij. Kot član skupine BE 54 (s Kotnikom, Snolem in Černetom) pa grupe 69 je Tihec dokazal, da se večstilne komponente in koncepti lahko poenotijo v enovito tematično predstavo o objektiviranem in abstraktnem svetu. Kajti za Tiheca velja, da mu svet ne pomeni okolja — razen kadar gre za spomenike in za urbano rešitev, usklajeno s simbolno intenzivnostjo kiparstva — torej svet ni zunan človekove eksistence, temveč predstavlja strukturo po sebi. Dinamizem, ki ga je Tihec razvil pozhrtvovalno v mobilnih in akvamobilih, uveljavlja več-prostorske strukture, torej multi-dimenzionalno gibanje. Prostor, telo in gibanje so se spremenili v plastično izrazitost.

VLASTA ZORKO-TIHEC (1934) je proti konvencionalni figuralki v kiparstvu vtisnila skozi ustvarjalno noto tak subjektivni stil, ki je tematično povezan s spominom na nežnost, vendar je v tej predstavitvi nežnosti pravzaprav njen osnovni likovni koncept. Ker pa nežnost ni nekaj, kar bi obstajalo samo zase, moremo v tematičnem opusu Tihecevo polskati libido, ki se spreminja v likovni koncept. Tako oblika tudi sama zase ne predstavlja nič drugega kot metodo, zato pa sleherni obliki pri Vladi Zorko-Tihcu spominja na simbol. Vsekakor je to simbolno spominjanje figurativno samo takrat, ko osnuje temo s predstavitvijo figure. Zato so skulpture Vlaste Zorko-Tihce stilizirane, vendar ne v dekorativnem smislu, ne, te figure izhajajo iz stilizacije in teme. Koncept gledanja se spreminja v užitek, ki ni nič drugega kot že omenjeni spomin na nežnost. Zato moremo ob »nežnosti« oblik pri kiparstvu Vlaste Zorko-Tihce uživati pravzaprav šele v simbolih, torej v nekonvencionalnih, čeprav stiliziranih prostorskih rešitvah. Vladimir Gajšek

Divja reka — ignorantom sledeče: ta analitični film ameriškega humanista režiserja Elie Kazana bi morali poznati kot sveto pismo ali Mozarta. Ni mi mogoče obširneje orisati fabule in miselne tematike, sem pa nameraval nakazati nekaj komponent, ki se jih ta globoko pošten film dotika. Dandanes — v svetu managementa in masinerije in ne več v svetu zasebne lastnine (ki je bila zanesljiva) in suverenih osebnosti (ne pa figur, ki jih lahko premešča, kot želiš) je omemba navezanosti na zemljo in priseganje na temu sektorju imanentne bogove anahronizem. Film prikazuje konflikt med principi farmarske suverenosti in državne vsemožnosti, boljje vednosti. Poslednje je zmagovalo, to je posledica brezprimerno preračunanega razmnoževanja naše vrste; potrebe populacije zahtevajo kategorične organizatorične in tehnološke posege in projekte. Tako je pred vojno nastala v ZDA pomembna TVA: ukrotiti so ta ameriški veletok. Film izredno sposobno niza spoznanja in osvetljuje ta boleči problem (vsaj delno na podobne strune je ubran film V vrtincu; pravim delno, vsaj ena, a silno važna komponenta je tudi tu zelo delikatno prikazana). Divja reka je sinonim za življenje, krotimo ga, pridno prisegamo zdaj na te, drugič na prav nasprotno principe, a vendarle bi morala biti vsebina obstoja svečana, bogata, rezultat domiselnosti, ceremonijali pa vedno znova sad dogovora, ne pa preostanek preteklosti. Na človeka bo treba gledati kot na osebnost, v primeru seveda, če ima za to sam zanimanje. Je pa težko takrat, ko je vse konfuzno. Prazniki, svečanosti, življenje, so takih formatov, da se ti zazdi, da so nam tuji. Mestne ali nacionalne kulture? Imamo morda strokovnjaka za prepovedi?

Štirje apokaliptični jezdeci — ignorantom spet, razlaga: to je eden velikih filmov preteklega kozmopolitske generacije; avtor Minnelli. Tema je druga svetovna vojna, ki si je dovolila trgati familije, uničevati osebnosti, rušiti svet. Štirje aduti zgodovine so: lakota, kuga, vojna, smrt... Veste, dragi moji; nočem prepisati filma, to ne gre. Delo je treba poznati kot Hamsuna ali Thomasa Manna. Saj so menda knjige laže dosegljive. Nesporno solidnih filmov, ki so jih ustvarili gospodje, ne pa sedanje domišljave figure, pa ne boste nikoli spoznali, če se boste izogibali kino gledališča ali kinoteke, pa celo televizija vaših deli te zaklade. Samo lahko se naslonimo na bolečo osebnost oziroma življenje, ki ju film prikazuje. Zrežiraš si svoj svet, delo, familijo in se veseliš razcveta, pa se ti na obzorju pokaže prvi jezdec, in jasno je, da ni sam. Socialno-politične peripetije, ki jim pravijo tudi zgodovina, če so seveda že za nami, so tisti prekleti moment, ki izniči kariere, ideale, svet. Tudi sam sem se vedno pričel, da je človek-osebnost največ, najslajnejša kultura, ki obstaja, tako da bi vsi tehnologi, strategji in ideologi šele po privolitvi slehernega človeka smeli realizirati svoje projekte, ki jim pravimo vojne, revolucije. Kaj prikazuje film? Poskušajte prositi kino gledališče Maribor ali RTV Ljubljana, da film nabavijo in uvrste v program. Delo je epopeja nekega stila življenja, ki smo ga dosegli šele v našem stoletju. Zakaj naši zgodovinarji nič ne delajo? Preklete, dovolite, zakaj ne počnejo česa velikega, zakaj nam ne pomagajo ohraniti tega našega velikega in čudovitega obdobja? Pravzaprav pa sploh ne vedo, kaj vse je minilo, če ne poznajo tehle idealnih prikazov, božanskih mojstrov. Seveda je miselna problematika tega že preteklega obdobja, predvsem tistega, ki ga je zajel film, malce preobširna za ta zapis. Toda noben zgodovinar, sociolog ali pravnik oziroma profesor teh mejnih kamnov misli in umetnosti ne bi smel ignorirati, biti bi morali sestavni del izobrazbenih programov.

Sojenje v Nürnbergu — da, in sledila je tista filmska analiza, ki ji v zgodovini filma ni enake. Analiza epiloga druge svetovne vojne, vojne same, družbenih ustanov, posameznih osebnosti. Dogodek sam je sledil vojni kot obvezna eksekucija dosegljivega vodstva državno-vojaške masinerije Hitlerjevega rajha. Film pa je gospod Stanley Kramer posnel dokaj let po procesih. Zdal sem celo pozabil na ignorante: če tega prekletega kompleksa, ki mu pravimo vojna, ne poznate dovolj, se čimprej poglabite v kako knjigo, v fotografije ali film, ali pa poslušajte spomine preživelih. Ima družba pravico razpolagati s človekom brez njegove privolitve? Prvi pogoj: oseba je na nivoju, ljudje so normalni, moj odgovor je: ne! Če uvidiš smotrnost dejavnosti, programa, ciljev — da, drugače... da, drugače bo! Ignoranti — ta film je del zrelostnega izpita, jaz vas ne bi pustil živeti, če mi prej ne bi prestudirali tu citiranega gradiva. Podelnost različnosti, nedovoljenega: to je vsebina življenja. Ko glasbeniki igrajo gospodi koncert, neke druge gradijo taborišča. Dvoičen je človek, nepošten so njegovi programi, ne vsi, se razume, in preveč je krivice. Sodili so oficirjem in državnikom, ker so se držali povelj. Ker so bili pokorni sprejeti smeri življenja in poklica. Kočljive narave so prisega. Poveljuje lahko človek le sebi, če potem spreminja ali ubije sebe. Ali je tako ali ni? Potrebno je bilo priporočiti vam te stvaritve, nisimo pa želeli podati razlage. Gre za to, da spoznate odgovornost in kakovost. Leopold Petrovič

gostovanje KUD študent v skopju

KUD Student se je v okviru tedna solidarnosti z makedonskim narodom v mesecu juliju udeležilo mednarodnega srečanja mladinskih in študentskih folklornih skupin (vsako leto ga prirejajo ob obletnici katastrofalnega skopskega potresa). Nastopale so skupine iz Jugoslavije, ZSSR, Romunije, Francije in Kanade. Iz Jugoslavije so se poleg

KUD Student srečanja udeležile še skupine iz Skopja, Niša in Titograda. V zelo hudi umetniški konkurenci, saj večina skupin (še posebej iz ZSSR, Romunije in Niša, Titograda in Skopja) sodi v sam vrh folklorne umetnosti, je bil nastop študentov iz Maribora soliden ali boljše, pomenil je dobro opravljeno poslanstvo skupine, ki se po tradiciji, finančnih možnostih in ka-

dru ne more primerjati s prej naštetimi folklornimi skupinami.

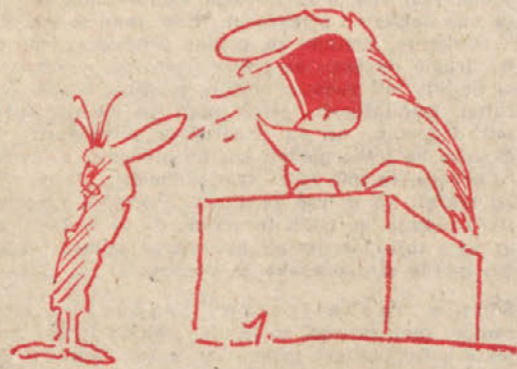
Sirše razmišljanje o nastopu in sploh situaciji v KUD Student bomo objavili v naslednji številki, prvi v novem letniku, v kateri bomo KUD Student tudi predstavili.

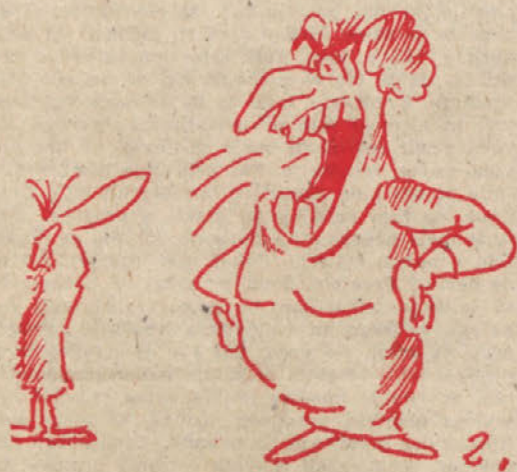
Skozi p e r i skop

Direktor kmetijske šole Golčnik je ob znanih dogodkih v zvezi z lokacijo PA postavil pogoj: lokacija PA ob Vinarski ul. in njegovo imenovanje za direktorja šole. Ker odgovorni na občini tega zahtevka niso sprejeli z dovolj velikim odobravanjem, je pač povzdignil glas v obrambo »pravice« (kmetijstva in proletariata) in PA se je z lokacijo vred popeljala na Tezno med delavski razred. P. S.

Kolektiv, ki prej ni bil navdušen za njegovo direktorstvo, ga je sedaj z ozirom na njegove velike zasluge predlagal za direktorja še za eno mandatno obdobje.

Tik pred koncem redakcije smo zvedeli, da so vsi kažiopi, ki v Mariboru kažejo pot do slovenskega KLAGENFURTA (opravičujemo se, ker smo primorani zapisati to ime v naš list) prepleskani in da so neznanci pripisali slovensko ime Celovec.

DRAGI BRALCI!

Pred vami je zadnja številka XI. letnika, ki obenem pomeni konec enega obdobja razvoja našega študentskega lista. Končno smo tudi v Mariboru dobili možnost za ofset tisk, ki bo omogočil tiskanje večbarvne Katedre na novem papirju in manjšem formatu. Tako bo Katedra po svoji tehnični in likovni urejenosti stopila v korak z ostalimi študentskimi listi. To bo seveda zahtevalo več sredstev, ki pa nam jih bo najbrž, dragi bralci, ob vaši pomoči uspelo »izvrtati«. Od uredniškega odbora bo to zahtevalo nove napore, saj bo moral ustvariti tudi zanimivejšo in kvalitetnejšo vsebino. Prepričani smo, da vam bo Katedra z novo obleko všeč.

Prva številka naslednjega, XII. letnika izide 1. okt. v že popolnoma spremenjeni obliki.

UREDNIŠTVO

Nekateri »revolucionarji«, ki so zelo glasno kritizirali upravo študentskega doma, eden med njimi tudi z vehementno kritiko v našem listu, so, kot smo imeli priliko slišati, svoje mnjenje spremenili ali pa vsaj ugotovili, da so bili zapeljani. Med njimi tudi pisec članka v Katedri. Zapeljal pa jih ni nihče drug (kdo bi le drugi naj bil?) kot Katedra. Ta je baje tako rekoč »prisilila« omenjenega avtorja, da je napisal ta članek, mogoče celo proti svoji vesti. Torej, dragi tovariši, ki stanujete v študentskih domovih, v bodoče, kadar boste imeli težave, vas Katedra ne bo več »silila«, da pišete proti svoji vesti, še najmanj pa, da kritizirate upravo, pa iniciator prepričani tudi ne bo. Se enkrat se je uresničilo pravilo, da ni dobro pristaviti lončka tja, kjer se pripravata dva (uprava in študentje), ker se lahko zgodi, da se lonček razpoči, samo tokrat ne od vročine, pač pa od smeha.

Torej drugič brez nas. Pa brez zamere.

Precej dolgo nas je zanimal rumeni poštni nabiralnik v Cankarjevi ulici. Prav gotovo zaradi tega, ker je rumene barve. Sicer to ni nič posebnega, kar rumen poštni nabiralnik lahko najdeš vedno, razen takrat ne, ko hočeš oddati pismo. Izredno uspela lokacija tega — prepričan sem — sredstva informiranja (poleg trgovine ter relativno blizu železniške in avtobusne postaje) zagotavlja visoko rentabilnost. O politični upravičenosti namestitve obratnega sredstva PTT ne moremo dvomiti. Poprečja kažejo, da je izkoristek v zadnjih šestih mesecih 80% prostornine nabiralnika, dasiravno so pri izračunavanju poprečja upoštevani tudi relativno manj donosni pomladanski deževni dnevi. Naš poštni nabiralnik je pravi naslov za vaše pismene zadeve, bi rekla Ljubljanska banka, če bi se ukvarjala s poštnimi nabiralniki in ne s šparovci.

Vendar omenjeni kazalci ne prezentirajo realnosti stanja ptt službe: prostorno je še vedno slabo organizirana, zlasti šepa služba dostavljanja. Vzroki so seveda objektivni. Pomanjkanje kadra, finančna sredstva itd. Rentabilnost in ekonomičnost enega poštnega nabiralnika se ne pokaže, vidne pa so že nerentabilne posledice drugega, ki posluje z izgubo. Prav zaradi slednjega obstaja več rešitev: ali prilagoditi statistično službo trenutnim konjunkturalnim gibanjem ali v podatkih izkazovati poprečje. Oboje je v bistvu pozitivno, češar se zaveda doberšen del našega gospodarstva. In eden žre drugega in drugi žre tretjega. Kje so meje, pregrade!

o piščevi etiki

»Danes vemo, da mora biti tisk, če hočemo, da bo odigral vlogo, ki mu gre, usmerjen. Včasih so pravili temu dirigiran... Del tiska je danes v rokah številnih grupacij, ki nimajo ne istih interesov ne istih stališč in ne vrednostnih kriterijev. Njihov edini skupni cilj je denar... Družba mirno gleda, kako se te grupacije medsebojno koljejo v škodo celote za ozko cehovsko korist. Včasih se sicer pokliče urednike in se jim pove, o čem smejo in ne smejo pisati, a karavana gre dalje. Izjema so le kakšna telefonska obvestila... Vsak najbolj poprečen urednik lahko zmečka članek najbolj pametnega človeka in ga vrže v koš za smeti kot cigaretni ogoček.«

TONE SVETINA, slovenski pisatelj
(O bojih, porazih in zmagi)

Ob dolgotrajnih prerekanjih in medsebojnih dokazovanjih o ustreznosti lokacije pedagoške akademije na levi ali desni strani Drave se nam zdi primerno (študentom namreč), da povemo svoje skromno mnenje. Dasiravno novo poslopje nameravamo zgraditi za nas, študente, in ne za odbornike, razne ravnatelje raznih srednjih šol, najrazličnejše novinarje in druge nepoklicane, ki barantajo za zemljo, kot v stari gnili Jugoslaviji marsikdo ni upal, je naša beseda le nepomembno sladkanje grenke zadeve. Vendar pa ostro in prav nesramno preklinjamo in zahtevamo, da tisti osli, ki vidijo perspektivo mariborskega visokošolskega centra v razdrobljenosti, v ločenosti od kulturnih institucij, v uresničevanje nerealnega govorenja o približanju delavskemu razredu, ki da živi na oni strani Drave, zadevo le brž pozabijo. Eno dolno faraonov v Mariboru že imamo.

Velika Vesela jesen, že tradicionalna prireditev mariborskih občinskih kulturnikov, se približuje s hitrimi koraki. Kar je za Ljubljano IFIP, to je za Maribor Vesela jesen! Popevkarski festival — najboljši na Stajerskem, pijačevanje — najboljši med najboljšimi. Polovili bomo tolovaje, poskrili prostitutke in zaprli berače. Naj vesoljni turist vidi, kaj Maribor jét!

Se naprej bi mi sanje parale burno domišljijo, pa je resnica tako kruta.

Zadnjikrat smo brali v časopisu notico o desetletnici mariborskih visokošolskih zavodov. O razvijanju. O uspehih. O sodelovanju z gospodarstvom. O nepotrebnem novem univerzitetnem središču. Potem pa je udarila kot strela z jasnega vest, da bodo novo poslopje pedagoške akademije gradili na desnem bregu Drave. Že dolgo ni bilo tako hvalne teme; poslednjič so se mariborski občinski mošje junačili, ko je NK Maribor potreboval nekaj malega. Zato je razumljivo veselje, ki je zavladovalo v vrstah nadebnih potencialnih mariborskih političnih, razpravljaljskih in sploh veljakov. Sicer pa pri nas lahko vsakdo govori. In ko poslušam argumente: PA moramo približati delavcem, zato gradimo na desnem, industrijsko močnem bregu Drave, lokacija na levem bregu je predvidena za rekreacijo, zeleno cono — se začnem smejeti. Kajti kako lahko toliko ljudi tolikšne izobrazbe tako nerazsodno govori.

Studentje, profesorji in vsi, ki v svojem delu prihajajo v stik z visokoškolskimi institucijami (visokošolska in študijska knjižnica, študentski dom, združenje MVZ, obrati prehrane, šole itn.), se dobro zavedajo, kaj lahko lokacija na desnem dravskem bregu pomeni. Ne bodo se optli na argument, da se bodo morali študentje voziti z avtobusi v največjih konicah. Lokacija na levem bregu pomeni prihranek časa tisočim študentov, pomeni dobre splošne pogoje za razvijanje marksoškega centra, ki ga lahko lokacija na desnem bregu omrtvi, izolira. Tako gledano — pomeni planiranje lokacije za PA na oni strani Drave oviranje normalnega dela. Kakršnikoli izgovori tukaj ne morejo pomagati. Medtem namreč mnogokrat poslušamo, da je levi breg mnogo bolj primeren za izgradnjo novih stanovanjskih površin kot za PA. Nedyomno — do sedaj nam je praksa take primere potrjevala — bo to držalo. Znaniti študentje niso tako neumni. Vedno je bilo nerodno, če te ni nihče vprašal za mnenje pri stvari, ki te je neposredno zadevala.

Vedno znova prepovedujejo sodni organi revije, časopise, brošure, Praxis, Student, Hrvatski tjednik, Književne novine — vsi ti so že večkrat ostali v tiskarni. Pojasnila, ki jih dajejo sodišča, skoraj vedno iščejo vzroke v pisanju, ki razdira bratske jugoslovanske odnose, v nestrpnosti, neresničnosti ali alarmantnosti vesti. Vredno je razmišljati o tem problemu. Postaja čedalje bolj vsakdanji, pomeni pa lahko marsikaj.

Analiziranje prepovedanega pisanja je lahko zelo subjektivno. To so dokazale kasnejše razprave, katerih rezultat je mnogokrat bila ponovna objava nekoč prepovedanih člankov. Vsekakor sodišča niso najbolj primerni prostori za odločanje in pojasnjevanje odločb o tem, kaj je in kaj ni primerno za objavo. Kvalitativne analize bi morda marsikatero akcijo sodnih oblasti zavrlje, ker v iskanju ne bi prešle črte, ki označuje začetek nedoločljive prihodnosti.

Marko Nikežić se je postavil na stališče, da kritika prispevka ne sme biti nujno povezana s prepovedjo objave. Zdrave družbene sile so v Jugoslaviji najbrž že toliko močne, da jih posamezna spodkopavanja ne bi smela zamajati. Misel pa nam v takih primerih preskoči — skoraj vedno — na našo politično, teroristično in kaj vem, kakšno še vse emigracijo, na pretenzije drugih sil, ki se potegujejo za strateške točke Balkanskega polotoka in podobno. Normalno je, da ima strah velike oči. Rešitve tega vprašanja najbrž ne bo mogoče kmalu ocenjevati. Pri nas vedno preteče mnogo vode, preden se zganemo.

Najbolj me razjezi pisanje, ki ni argumentirano. Potem pa ljudje pravijo, da ena napaka ni nobena, da tako vsi počno. Kaj storiti? Ljubljanski študentje so začeli razvijati razpravo o sistemu informiranja, pa se stanje ni popravilo niti za pikico, če gledam ne le izjeme, temveč informativne kanale in sredstva nasploh. Razbohotila se je komercialna pisane besede. Ne šund, to je poglavje zase. Ko Petru Božiču nekdo očita, da piše in pi-

še, pa ničesar ne pove, kar bi vzburkalo duha in zaplesalo z zavestjo, da piše zaradi pisanja in popisanih strani, se smejim. Ker redkemu dobremu očitamo nepopolnost, slabosti pa se niti dotaknemo ne. Temu so včasih pravili oportunistem, pa ni prava beseda za to. Konformizem je, pa najslabše vrste. Daleč od popolnosti smo vsi, čeprav niti ne vemo, kaj je popolnost. Zlasti novinarji ne.

IZIDOR ČLOVEK

RAD BI DOŽIVEL NEKAJ POSEBNEGA!

HVALA BORI!

ena,
dve,
tri,

